

TAL,

Innehållande Anmärkningar

Om den tillvext Fådernslandets Geographie vunnit under loppet af de sist-förflutna femtio åren, och en öfversigt af den Geographiska Litteraturens närvarande tillstånd i Sverige,

Hållit för

KONGL. VETENSKAPS-ACADEMIEN,

vid Præsidiij Nedläggande

d. 19 Febr. 1812;

af

C. P. HÅLLSTRÖM,

Major i Flotterne, Capit. vid Kongl. Sjömåtnings-Corpsen.

STOCKHOLM,

Tryckt hos J. P. LINDH, 1815.

Nådige Herrar! Mine Herrar!

Vetenskaperne hafva, likt andra alster af meniskosnillet, blott småningom och steg för steg framskridit till höjd och fullkomlighet. Uppkomna i sin början genom speculativa forskningar öfver ämnen, som i naturen ej synbart tillkännagåfvo orsakerne tillika med deras verkningar, eller föranledda af föremål, hvilka i practiskt hänseende egde nära samband med människornas behof, hafva de åtföljt Tidehvarfvens tilltagande förädling, men detta stigande till högre fullkomlighet har icke alltid skedt med en likformig och afmått gång. Flere Vetenskaper hafva inom en kortare tidrymd erhållit en utveckling, som förut i århundraden endast med svag och tillfällig åtgärd blifvit förberedd. Till deras framsteg fordrades icke allenast en lång följd af erfarenhet, upptäckter och observationer, utan hela Folkslag och Stater måste förut genom locala förhållanden, genom behof och samhällsfördelar ledas till uppmärksamhet och öfvertygelse om deras oumbärlighet och nytta. De måste uti dem finna ett kraftigt medel att befordra Nationernes välstånd och borgerliga sällhet.

Från detta medel att uppfylla Samhällsbehoven bör grunden till en hastig och fördelaktig utveckling af flera Vetenskapsgrenar i allmänhet sökas. Det är likväl icke alltid, som den styrande Makten i ett Samhälle omedelbart verkar till Ve-

tenskaplig cultur. Under en omtänksam förvaltning af de borgerliga ärenden gör hon oftast nog, att gifva väckelse och uppmuntran till förvärfvande och spridande af kunskaper, som fordra individuellt bemödande. Nationens tilltagande vålmåga sätter hennes medlemmar i stånd, att oberorande af lifvets omsorger uppoffra sig åt yrken, hvilka i början omärkligt bereda hennes upplysning, och bragta till fullkomlighet, slutligen utgöra hennes prydnad.

Det gifves således enskildta förhållanden och företag, som i vissa tidsskiften påskyndat Vetenskapernes framsteg. Vi hafve sett Mån, begåfvade med djup forskningsförmåga, upparbeta och bestämma de theoretiska grunderna för menskliga kunskaper; andre åter, lifvade af nit och verksamhet för deras practiska utöfning, icke beräkna enskildta uppoffringar, då fråga varit om deras tillämpning till allmänt väl och spridande af kändedom uti förut mindre utredda delar af dem. Vårt Fädernesland har icke saknat dessa snillen, Lärde och Patrioter, och denna Academie har länge varit den föreningspunkt, från hvilken de utbreddt gagnande kunskaper, och medverkat till den grad af litterär odling, hvaraf närvarande tid utmärker sig.

Under ett jemnt och oafbrutet framskridande till sin åsyftade och efter hvarje tidskiftes lynne lyckligen ernådda bestämmelse: beredandet af en practisk vetenskaplig cultur, har Kongl. Academien uti dess Handlingar intagit och för efterkommande förvarat de forskningar och rön, hvilka särskildt omfatta hvarje Lårdomsgren, dess upparbetning och förädlande. Men Hon har äfven velat lemna tillfällen till framställande af nyttiga Förslag

och egnat sin uppmärksamhet åt Vetenskapernas Historia. I fordnä tider, då dessa ännu saknade utveckling, blef äfven kännedomen om deras öden uraktlåten. Under tilltagande framsteg har deras Historia alltid egt ett oskiljaktigt sammanhang med sjelfva ämnet och ofta gifvit anledning till lärrika betraktelser, likt en stor man, hvars barn-dom framflyter obemärkt, men som genom ädla bedrifter och inflytelse på menniskoslågtets vål, påkallar Håfdatecknarens och efterverldens beundran. Utom det kunskapen om Konstern och Vetenskapens öden framställer mensklige Snillet's gång; visar huru det alltid stråfvar till högre upplysning, huru uppfinningar efterhand från det ena århundradet till det andra utvecklas och fullkomnas; ingifver den äfven begär och väckelse till nya forskningar, samt meddelar näring och krafter att följa deras ofta mödosamma bana. Genom berömlige efterdömen uppmanas samtelige Lärdomsidkare att bilda sig efter framfarna mönster, att upphinna deras fullkomlighet och, om möjligt, öfverträffa dem.

Tidigt lifvad af Edra efterdömen, M. H. intogs jag, oförfaren och föga bevandrad på Vetenskapernes våg, uti Eder lysande krets, då mina obemärkta bemödanden ännu borde aflägsna hoppet om denna åra. Der kallades jag af Eder bevågenhet till det Hedersrum, på hvilket jag i dag, enligt Academiens lagar och plågsed, vågar framställa några anmärkningar om den tillvext, *Fäderneslandets Geographie vunnit under loppet af de sist förflutna femtio åren och en öfversigt af den Geographiska Litteraturens närvarande tillstånd i Sverige.*

Redan i forntiden ansågs det för vanåra att vara okunnig om sitt Fädernesland, och det har gifvits få sanningar så allmänt yrkade och ofta upprepade, som angelägenheten för hvar bildad verldsborgare att närmare känna den del af Jorden, der han såsom medlem af samhället njuter dess förmåner och beskydd. Denna kännedom blir för honom ett ännu flörre åliggande, om han tillika såsom Embetsman, Vetenskapsidkare eller Krigare innehar en befattning, som förbinder honom att bidraga till Statens fördelar och välgång. I de flesta Länder har likväl denna grundsatts blifvit utan verksam utöfning, nästan intill vår samtid. Det synes, som man väl insett vigten deraf, men man har måhända betraktat dess tillämpning från en oriktig synpunkt. Håfderne förvara minnet af de stora företag, som af Europas mågtigare Stater redan för secler tillbaka blifvit utförda, till upptäckande af nya Verldsdelar, Länder, Folkslag och Naturalster. Man kan ej misskänna den vidsträckta nytta, Verldskunskapen och Vetenskaperne hemtat af dessa kostsamma och stundom förvånande upptäcktsresor. Europas Beherrskare tycktes dock hafva glömt de ämnen och föremål, som närmast omgäfvö dem. Under tåflan, att genom inkråktandet af obekanta och aflågsna länder utvidga sitt herravälde eller befordra Handelen och öfverflödet, hafva de lemnat fosterjorden utan uppmärksamhet och åsidosatt begagnandet af inhemska natursförmåner. Spaniorerne upptäckte Amerika och underkufvade södra delen deraf för trehundra år sedan, då likväl trakter af deras moderland ännu ligga ouppodlade. Verldsfararen Cook affattade goda Chartor öfver de nyss upptäckta länderne, då de som funnos öfver England behöfde stora förbättringar.

Sverige har icke någonsin deltagit i dessa namnkunniga expeditioner *). Hindradt af sin belågenhet och tillåfventyrs återhållet af bristande förmåga, har det ej kunnat ingå i företag af så vidsträckt omfattning och så ringa vigt för dess sjelfbestånd. Det är en åra för vårt Fädernesland, att man deremot, under beredandet af economiska anstalter och författningar, som förutsätta kännedom om Landet, tidigt började tänka på utvägar, att både undersöka och beskrifva dess förmåner och att på Charta afbilda dess utseende. Ett Landtmåteri-Contor inrättades mot slutet af 17:de århundradet, lika mycket för att upparbeta Rikets Geographie, som att befordra dess Kammarverk och Landtbruk. Den Geographiska Vetenskapens öden voro likväl omvexlande efter tidernas skick, ömsom omfattade med varm och sorgfällig omvårdnad, ömsom lemnade utan uppmärksamhet och understöd. Den gräns och utsträckning jag förelagt mina anmärkningar om Svenska Geographiens sednare framsteg, tillåta mig ej, att här återkalla minnet af dess fordna tillstånd. Den för sin tid och efterverlden förtjente Öfver-Directeuren FAGGOT har uti tvänne Tal **) inför denna Kgl. Academie framställt Svenska Geographiens och Landtmåteriets Historia. Han slutar sin berättelse med en tidpunkt för 50 år tillbaka, och jag vill försöka en fortsättning af densamma till närvarande tid. a)

*) Såsom sådan kan man ej med skäl anse den år 1627 vid Delavare floden anlaggda Coloni, under namn af nya Sverige.

**) Hållna den 25 Julii 1747 och den 30 April 1760.

a) I Vetenskapernes Historia, liksom i den Politiska, torde man få indela förändringarne och händelsernas lopp efter vissa märkliga Tidskiften. Undersökningen om lärdomens framsteg vinner derigenom i dubbelt afseende: att både redigare anställas och att finna en måttstock, hvarefter dess

Vid betraktande af de ämnen och bidrag, som höra till Geographiens bearbetning och fullkomnande, finner man otvunget, att alla Samlingar, underrättelser och resultater, tecknade eller handskrefna, hvilka inneslutas i offentliga eller enskildta förvaringsställena, icke egentligen utmärka framsteget af denna Vetenskap. Detsamma bör bedömas efter den allmänlighet man gifver dessa bidrag, och efter deras användande till upplysning och kunskapens förkofran. Det andra tidskiftet af Svenska Geographien framställer sig mera fördelaktigt genom ett fortsatt bemödande att anställa mätningar, undersökningar och resor, ån att genom deras kungörande bibringa allmän kännedom och nytta. De ofullständigt eller allsicke begagnade resultaterne af dessa mätningar och observationer voro dock af så stort värde, att de i anseende till inflytelse på Geographiens vidare fullkomnande i framtiden icke böra förbigås oanmärkta. Men jag vill först anföra, hvad af dem blifvit använt till utgifvande af Chartor och Beskrifningar före år 1789.

Om det stundom händer, att Vetenskaper och fria Konster, sedan de genom lyckliga omständig-

tillväxt lämpligast kan bedömas. Jag fruktar ej att miss- taga mig, då jag fördelar Svenska Geographiens och Chart- väsendets tillstånd i tre Perioder. Den *första* börjar med den bekanta forlne Geographen AND. BUREUS och slutar vid år 1740. Före hans tid funnos väl Chartor öfver de Nordiska Länderne, men alla utgifne af utländske Författare och så litet enliga med sanna figuren, att de knappt förtjena nämnas, mycket mindre förblandas med de inhemska. Med Kongl. Vetenskaps Academiens stiftning synes det *andra* Tidskiftet ingå och fortsara till omkring 1789, då denna kunskapsgren begynte erhålla större allmänlighet och omfattning. TUNELDS B-skrifning öfver Sverige gjorde en epok i den egentliga Geographien, och Chartornas yttre utseende vittnade om Svenske Konstnärernes lyckliga anlag, ehuru deras inra värde sällan svarade emot den temligen fördelaktiga gravuren. Det är sednare hälften af detta tidskifte, och det *trëdje* från 1789 till närvarande tid, som utgöra föremålen för denna berättelse.

heter erhållit en riktning till högre fullkomlighet, småningom gå åter tillbaka och tyckas förlora något af den höjd de redan vunnit, så får ett och annat återtaget steg under deras framskridande icke alltid anses såsom ett kännemärke, att de redan nått sin vändningspunkt. Svenska Chartverket egde icke vid år 1760 ett till äfventyrs mindre fördelaktigt skick, än 15 år tidigare, då gynnande anstalter lofvade detsamma en varaktigare framgång. För att finna, huruvida detta tillstånd var en följd af det framfarna, torde en flyktig öfversigt af händelsernas lopp få förutsättas.

Sedan Rikets Ständer 1734 tillstyrkt, att ett understöd till Chartors utgifvande öfver Svenska Landskapen skulle anslås, och Kongl. Maj:t i anledning deraf beviljat en summa af 3000 D:r S:mt. som sedermera ökades med 7000 D:r jemte det befallning gafs, att Landtmåteri-Contoret borde besörja om verkställigheten, blefvo Chartorna öfver Mälaren, Upland, Södermanland, Nerike och Westmanland utgifne från 1739 till 1745. Men behofvet af instrumenter samt anställande af Astronomiska observationer och nödiga mätningar fordrade större utgifter, än genom de anslagna medlen kunde bestridas, hvarigenom utgifvandet af flere Chartor mötte öfvervinnerliga hinder; och det må anmärkas såsom ett ofördelaktigt drag af då varande styrelsen, att den till och med återfordrade de gjorda förskotten, åmnade att befråmja Fäderneslandets kännedom och åra. Desse blefvo likväl sedan afskrifna, utan att nya utvägar öppnades till Verkets förmån. Man begagnade således icke mer de införskrifna Instrumenterne. Personer, som redan hunnit förvärfva sig någon skickelighet i Chartors sammansättning, voro utan arbete och understöd. Ledde af fallenhet och in-

individuellt nit, fortsatte dock desse utgifvandet af Chartor för egen räkning, under Landtmåteri-Contorets inseende *b*). Men äfven desse tyckas snart hafva blifvit återhållne från företag, som medförde så ringa uppmuntran, och det förflöt en tid af nära 20 år, på hvilken ingen Charta af mera utmärkt egenskap blef allmänngjord och denna kunskapsgren råkade derunder i ett slags förfall.

Det är merendels ett nära samband mellan Vetenskapernas öden och de borgerliga händelserna. Man kan antaga för ganska sannolikt, att de inhemska omskiften, som gjorde denna tid märklig i Svenska Historien, egde inflytande på Geographiens vidare fortgång, och att dess få idkare drogos från sitt yrke genom uppmärksamheten på det allmänna tillståndet. Troligen bidrog hårtill äfven den förändrade riktning man gaf medlen och sättet till Landets kännande, samt den nya synpunkt, ur hvilken deras tillämpning betraktades. Grundläggningen af Hushållsförfattningar fordrade andra underrättelser och begrepp om landsorterna, än de som kunde bibringas genom Chartor, och denna tid utmärker sig fördelaktigt genom resor, som anställdes till inhemtande af kunskap om landets naturalster och hushållning, genom beskrifningar, hvilka öfver särskildta orter utgåfvos och genom mätningar af flere slag, till grund för nya och förbättrade Chartor i framtiden. Geographien undergick således blott en förändring i sättet att upplysa och gagna.

I detta skick varade Chartkunskapen till inemot slutet af 1760:talet. Beskrifningarne och

b) Så hafva Chartorne öfver Sverige, Skåne, Stockholms Stad och Stockholms belägenhet tillkommit, hvilka utgåfvos af Ingenieurerna vid Landtm.-Contoret, emellan åren 1747 och 1752.

resorne som af sårskillda Författare utgåfvos, åtföljdes vanligen af smärre Chartor, för att ungefärligen vägleda läsaren. Några större Chartor utkommo ej förr än 1769, då Landsh. Frih. P. A. ÖRNSKÖLD utgaf en öfver Medelpad, som dock ej svarade mot utförligheten af de hjelpemedel, hvilka tyckas hafva funnits vid dess sammansättning. Samma upplyste befordrare af hushållningen i Westernorrlands Lån besörjde äfven om utgifvande af en Charta öfver Ångermanland, Medelpad och Jämtland år 1771, hvilken öfver så fåga kända landsorter var för sin tid ganska god c). Några år förut hade Landsh. Gr. BJELKE låtit sticka en Vågcharta öfver Nyköpings Lån och Landsh. Gr GYLLENBORG en dylik öfver Stockholms Lån 1772, begge hörande till de af dem utgifna Vågvisare öfver nämnde Lån. Så berömvård dessa Herrars åtgärd i sig sjelf var, inskränktes den endast till de orter, hvilkas Styresmän de voro och egde således icke anspråk på en vidsträcktare Geographisk förtjenst.

Men vid denna tid öppnade sig en Ijusare utsigt för ett mera planenligt utgifvande af Landskaps Chartor. Kallad af både nit för saken och sin befattning såsom Embetsman, började Prem. Ingenieuren *) N. MARELIUS gifva sin verkningskrets inom Landtmåteri-Contoret en större utsträckning. Han hade förut såsom en af de befullmäktigade från Svenska sidan bevistat Riksgränzens uppgående mellan Sverige och Norrige, hvarvid han i synnerhet förestått de delar af förrättningen,

c) Den af Frih. S. G. HERMELIN utgifna Charta öfver detta Högdingdöme är blott en copia af denna, med några tilläggningar.

*) Slutligen characteriserad öfver-Directeur.

som fordrade vetenskaplig handläggning *d*). Sedan Kongl. Landtmåteri-Contoret hunnit smånin-gom, dels genom försäljning af de äldre Chartorne och dels genom tillfälliga medel, samla en liten fond til nya Chartors utgifvande, var det MARELIJ åliggande att sammandraga och författa originalerne till dem. Det var likvål mera hans oförtrutna nit för verkställigheten häraf, än tillgången till obetydliga medel, som underhöll en temligen jemn fortsättning af detta arbete; ett bevis, huru myc-ket utförandet af nyttiga företag beror på indivi-duel förmåga och skicklighet. Landtmåteri Conto-ret hade länge varit overksam uti befordrandet af Geographien, då det åndtligen drog fördel af MA-RELIJ insigter och arbetsamhet. En nitisk För-fattare råknar mindre på en tillfällig och enskild belöning, än han uppmuntras af tillfredsställelsen att hafva gagnat samtiden. MARELIUS förvärf-vade sig en förtjent aktning och ett slags rykt-barhet för sin tid *e*).

Likvål må detta loford öfver MARELIJ för-tjenster icke heller sträckas utöfver hans tid. Långt ifrån att vilja ingå i en omständlig granskning af hans Arbeten, torde det dock tillåtas mig att bi-foga några anmärkningar om deras beskaffenhet.

d) Hans Beskrifning öfver denna Gräns, tillika med de un-der mätningen gjorda Breddobservationer, äro införda i Kgl. Vet. Acad. Handlingar för 1771 och 1772.

e) De af Kongl. Landtm.-Contoret utgifna och af MARELIUS författade Charror äro följande:

1. Sjön Vettern, 1773.
2. Sjöarne Venern och Vettern, 1774.
3. Södra Delen af Sverige, 1778.
4. Östergöthland, 1779.
5. Skaraborgs Hôfdingdöme 1780.
6. Elfshorgs Hôfd. 1783.
7. Carlstads Hôfd. 1783.
8. Stockholms och Upsala Hôfdingedömen 1785.
9. Jönköpings, Kronobergs och Bleking's Hôfdingedömen 1778. Alla i vanligt Landcharte Format.

Med sin ihärdighet och sina theoretiska insigter förenade MARELIUS icke det skickliga handlag, som nödvändigt fordras och är ett våsendtligt vilkor vid Chartors författande. Också är den sällsynta egenskapen, att vara en skicklig practisk Astronom och Geometer, samt tillika åga en fullkomlig färdighet i den åstetiska utöfningen af Chartritningskonsten, icke hvar mans sak. Kanske hade han ej heller jemnt följt framstegen af denna kunskap, eller bildat sig efter mönster, som de med honom samtida utländske Geographer framgåfvo. Men ännu mera förlorade Chartorne i vårde genom den liknöjdhet, hvarmed han synes hafva ansett all slags detalj och noggrannhet. Han vore mycket att ursäktas, om de tillgångar han begagnade och de källor, ur hvilka han hemtade sina underrättelser, varit ofullständiga; men öfver de fleste af de Landskap, dessa Chartor afbilda, voro redan i början af 1700:talet goda Chartor sammandragne vid Landtmåteri-Contoret, till hvilka han hade fri åtkomst och dem han åfven nyttjade. Dessa innehålla ett vida större antal af föremål, än han på sina Chartor, åfven med yttersta sorgfällighet sammansatta, kunnat anbringa, och likväl begagnade han deraf knappt hälften af hvad den antagna scalan bordt medgifva. Derigenom förringade tidens Geograph en stor del af den åra, han eljest genom verksamhet och nit förvärfvat, och förtjensten af hans bemödanden var endast den, att tills vidare någorlunda ersätta den allmänna bristen på Svenska Landskaps Chartor. Den redan något framskredna ålder, i hvilken han började lägga hand vid företaget, som fordra ungdomens liflighet, torde åfven tjena till hans urskuldande och tillåfventyrs voro de allmänna begreppen om Geographiska Chartor hos oss så litet

utvecklade, att man emottog åfven medelmåttiga försök med anseende af fullkomnadt arbete.

Af Special Chartorne, som i denna sednare hälft af perioden utkommo, hörde de fleste till topographiska Beskrifningar. Bland de serskildt utgifna utmärkte sig Ingenieuren J. BRODINS Chartor öfver Stockholms och Upsala Städer, samt Städerne i Östergöthland och Vermeland, författade åren 1769, 1770 och 1771; de af Ing. P. ÅRRE stuckna tre Chartor öfver Trollhättan, samt Chartorne öfver Finska Viken f) och Åland, som af Landtmåteri-Contoret utgåfvos åren 1788 och 1789. Dessa kunna med skål räknas bland denna tidens vackrare Chartor, som ännu pryda sitt rum i Samlingar.

Svenska Chartverket synes således icke hafva framskridit i samma förhållande, som flera andra kunskapsgrenar, hvilka i allmänhet under denna tid med hastig och märkbar framgång upparbetades. Men deremot utgåfvos Beskrifningar öfver Riket och dess Landskap, som i brukbarhet och rikhaltiga underrättelser vida öfverträffade Chartorna och hafva åfven genom nyare i denna våg utkomna arbeten ej förlorat sitt värde. Assess. E. TUNELDS Classiska Geographiska Verk öfver Sverige upplades för fjerde gången 1762. 1773 utkom femte upplagan, nästan alldeles å nyo utarbetad, och den 6:te 1785, utgifven af Ass. C. G. GÖRVELL, ännu mera tillökt och förbättrad. De fleste Landskaps-Beskrifningar vi nu ega, författades under dessa 30 åren g). Att de alla icke hafva

f) En ny Uplaga af den 1741 utgifna Chartan med utelemnande af Specialerne öfver Fästningarne kring denna Hafsrik.

g) Ehuru dessa äro lika allmänt kända som med nytta be-
gagnade, vill jag dock här anföra de förnämsta bland dem.
Beskrifning öfver Östergöthland, af BROOCMAN, Norrk. 1760.

lika förtjenst, behöfver knapt erinras. Författare af skiljaktiga gåfvor och insigter ega hvar och en sitt sätt att betrakta och framställa de förekommande ämnen, och en någorlunda likformig plan för dylika afhandlingar har så mycket mindre kunnat följas, som det intill närvarande tid icke varit bestämdt, hvad som egentligen hör till en geographisk beskrifning, eller bör derifrån utslutas. En och annan af dem förräder brist på den urskillning, som måste leda valet af ämnen och uppgifter, och man finner deras arbeten ofta bemångda med gissningar och sagor, med den biographiska och etymologiska slendrian, som ty vårr länge gifvit en ofördelaktig stämpel åt Svenska topographiska Skrifter. Blott några få kunna från detta omdöme undantagas. Strödda speciella bidrag till Landets Geographie och Statistik utkommo dels i Kongl. Vet. Acad. Handlingar och i de för henne hållne Tal, dels i Academiska Afhandlingar och periodiska Skrifter.

Resa genom Dalarne, af A. HÜLPHERS, Westerås 1765.
Beskrifning öfver Malmöhus Höfdingdöme, af J. L. GILLBERG, Lund 1765.

D:o öfver Christianstads Höfd. af J. L. GILLBERG, Lund 1767.
D:o öfver Öland och Norra Motet, af P. ÅSTRAND, utgifven af af S. L. GAHM, Upsala 1768.

Wermeland i sitt ämne och i sin uppodling, af E. Ekman, Upsala 1765.

Beskrifning öfver Wermeland, af E. FERNOW, 3 Delar, Götheb. 1773 och 1779.

D:o öfver Upsala, af J. B. BUSSE, 2 Delar, Ups. 1769-75.

D:o öfver Tunälans, Svede och Aspelands Härad i Calmar Län, af M. G. CRÆLIUS, 1774.

D:o öfver Småland, af S. ROGBERG och E. RUDA, Carlskrona 1770.

Om Medelpad, af A. HÜLPHERS, Westerås 1771.

Om Jemtland, af D:o D:o 1775.

Om Herjedalen, af D:o D:o 1777.

Om Angermanland, af D:o D:o 1780.

Om Städerne i Vestmanland, af D:o D:o 1778.

Om Städerne i Södermanland, af D:o D:o 1783.

Beskr. om Mälaren, af J. FISCHERSTRÖM, Stockh. 1785.

Beskr. om Staden Örebro, af J. F. Bagge, Stockh. 1785.

Jag har i korthet omrört det förnåmsta, som rör Chartkunskapen och Topographien i Sverige under sednare hälften af detta tidskifte, i afseende på hvad deraf blifvit genom tryck och gravering allmänn-gjordt. Ifrån dessa ämnen föres uppmärksamheten otvungit på de utvägar man vidtagit, att befordra det viktiga och oumbårliga biträde, Geographien hemtar af Astronomien och den högre Geometrien, samt till betraktande af de förberedande anstalter, genom hvilka landets sanna låge och skapnad skulle i framtiden närmare beståmmas.

Det behöfver icke erinras, mycket mindre bevisas, att Astronomien är grunden till Geographien, att denna utan biträde af den förra aldrig kunnat stiga till den visshet hon nu eger och ån mera skall ernå, så länge man fortfar att arbeta på dess fullkomnande. Från en sann och grundlig kännedom om Jordklotet ånda till en utförlig afmätning af den minsta provins, beror allt på Astronomiska och Geometriskas kunskaper, utom hvilkas utöfning man vore i okunnighet så vål om Jordens rätta storlek och figur, som om det sanna låget och utseendet, af hvarje ort, hvaraf dess yta upptages. Den som besitter åfven de första och enkla begreppen i dessa begge Vetenskaper, skall ej misskänna deras oskiljaktiga förbindelse med Geographien.

Det betydligaste hinder för Svenska Chartverkets framsteg för och under denna tid, var bisten på de hjälpmedel, Geographiens grundvetenskaper meddela. Man hade få genom Astronomiska observationer bestämda ställen, att efter dem grundläggas Chartorne, och ett ringa antal goda mätningar af större utsträckning kunde hvarken ersätta denna brist eller gifva tillräckliga för-

eningspunkter till Specialchartornes sammansättning. Men dessa hinder började dock småningom att blifva undanröjda. Omkring medlet af det sist förflutna århundradet inträffade gynnande omständigheter, som bidrogo att gifva den allmänna Geographien ett nytt ljus och spridde en vålgörande verkan jemväl till vårt Fädernesland. Utrönandet af Jordens figur och storlek hade redan förut sysselsatt Astronomerne och de Naturkunnige. Bland andra orter blef åfven en trakt af Sverige föremålet för en lård beskickning, till anställande af en Gradmätning vid Torneå år 1736. Blotta beståmmandet af Jordklotets skapnad och deraf härledda uppgifter öfver gradernas storlek, var en oskattbar vinst för Verldskunskapen och Geographien. Detta föranledde till en annan icke mindre väsendtlig fördel, Astronomiens allmännare tillämpning och användande att finna Orternas lägen på jordytan, deras Geographiska *Bredd* och *Längd*. Dessa för Geographien viktiga bemödanden voro i jemn fortgång vid den tidpunkt, då Kongl. Vetenskaps-Academien stiftades, och det blef en bland hennes första omsorger att uppbygga och inrätta ett Observatorium. Hon fullbordade detta år 1752 och frambar dermedelst en hyllande gård åt den Vetenskap, som tillåfventyrs innefattar de mest sublima och aflågsne föremål, till hvilka människosnillet hunnit sträcka sina forskningar. Tidigt upptog hon i sitt samfund Landets Geometrar och Astronomer, och den tillgång på nödiga instrumenter, Akademien redan förberedt, gaf en och annan af dem anledning, att bidra till Geographiens riktande med nya uppgifter.

Före år 1760 voro likväl de genom observationer härledda resultaterne för få, att med er-

forderlig säkerhet utsätta belägenheten och omfånget af ett så vidsträckt Land som Sverige. Innan denna åtgärd kunde sträckas till serskilda orter, fordrade nödvändigheten att först närmare bestämma de tre i Riket befintliga observationerna uti Stockholm, Upsala och Lund, för att i dem ega gifna hufvudpunkter, till hvilka de framdeles skeende observationerne borde hänföras. Af de förut anställda hade man använt blott ett slag till beräkning af Orters längder, nemligen bortskymningar af Jupiters månar. Dessa iakttagos sorgfälligt af alla Astronomer, till detta ändamål *h*), och så föga tillfredsställande än utslagen voro, ansågs methoden länge för den mest fördelaktiga. I Sverige blefvo, utom observationerne, längderne af Gôtheborg, Hernösand och Torneå derigenom bekanta *i*), men icke med noggrannhet, emedan sättet fordrar många förnyade observationer, om ett någorlunda godt resultat skall vinnas. De fleste observationer till geographiskt behof bestodo således uti bestämmandet af orternas Bredder, men äfven dessa voro icke så talrika, som behöfdes för ett vidsträckt Land *k*).

Men om också observationerne på Jupiters Månars bortskymningar kunde med temlig fördel anställas på Observatorier, så var dock detta sätt att finna orternas längdskillnad icke lätt verkställt på andra ställen. Med förutsättning, att motsvarande

h) Det var åt förbättringar och fullkommandet af denna method, som Vet.-Academiens oförgåtliga Secreterare P. VARGENTIN uppoffrade sina bemyödanden.

i) Några andra genom endast enkla observationer gjorda bestämmelser förtjena knapt nämnas.

k) De anställdes i synnerhet af ELVIUS, GADOLIN, HEL-LANT, MARELIUS, PLANMAN, och JUSTANDER. Hvarken Instrumenternes skick eller begreppet om behöflig noggrannhet tillåto denna tiden ett skarpt bestämmande af Bredderne.

rande observationer gjordes på de förra, borde en observator uppehålla sig minst ett år på hvart och ett af de sednare, för att af flere iakttagna phenomener härleda ett sannolikt resultat. Man inser snart, huru långsam och dyrköpt denna utväg skulle blifva, och Astronomerne började derföre vara betänkta på tjenligare metoder till vinnande af ändamålet. Den namnkunnige Franska Astronomen LA LANDÉ var den förste, som försökte att af Solförmörkelser 1) uträkna längder, och fann en likstämmighet mellan utslagen, som vida öfvertråffade hvad man förut genom den äldre methoden erhållit. Till bekräftande af denna upptäckts nytta, gäfvos de under loppet af 1760:talet tått inträffande phenomener flerfalldiga anledningar. Stjernkunnige Lärde utskickades till aflägsne orter, äfven utom denna verldsdel, att iakttaga Solförmörkelserne åren 1761, 62, 64, 65, 66 och 69, samt Planeten Veneris gång framom Solen 1761 och 69. Resultaten af deras observationer medförde stora fördelar åt den Astronomiska Vetenskapen, och den allmänna Geographien riktades med viktiga bestämmelser. Observationerne på Jupiters Månar fortsattes ännu oafbrutet, men de nära på hvarandra följande Solförmörkelserne, föranledde till allmännare bruk att af dem beräkna långt sårare utslag. Deras användbarhet bepröfvades genom erfarenheten och methoden blef af alla erkänd såsom för sin tid den bästa.

1) Jemte observationer på Jupiters månar begagnade man sig till längdens finnande äfven af Månförmörkelser, och ännu i sednare tider har man af dessa sökt härleda några utslag. De obestämda momenter, som genom detta slags observationer erhållas, göra dem mindre tjenliga till ändamålet, och om någon gång ett lyckligt resultat af dem kunnat vinnas, bör detta tillskrifvas mera tillfälligheter, än methodens duglighet.

Kongl. Vetenskaps-Academien tog en betydlig del i de lärda undersökningar, till hvilka nämnde händelser gäfvö anledning. Genom hennes försorg reste Prof. MALLET i Upsala tvänne gånger till Pello, beläget åfvanför Torneå, och Prof. PLANMAN i Åbo inställde sig tre gånger i Kajana. De som förestodo Observatorierna, antyddes om tillbörlig uppmärksamhet och på andra ställen, såsom Åbo, Hernösand, Carlskrona och Landskrona, observerades af derboende idkare eller ålskare af Vetenskapen. Solförmörkelserne åren 1764 och 1769 voro i synnerhet märkbare och blefvo allmänt iakttagne. Genom Prof. LEXELL's bearbetande och uträkningar *) erhöill Svenska Geographien flera pålitliga Ortsbestämmelser. Solförmörkelserne åren 1775, 78, 87 och 88 gäfvö ännu åfven ämnen till härledande af geographiska längder. Af dessa har Prof. PROSPERIN uträknat och meddelat flera utslag **). Låget af Skara, der ett Observatorium denna tiden inrättades af Rect. FALCK, ökade antalet af de säkrare Ortsbestämmelserne.

Då den practiska Astronomien, i brist på de förbättringar och den förfining genom de mekaniska konsterne, som blifvit följden af sednare tidens uppfinningar, ännu icke medgaf ett beqvämare sätt att bestämma Längderne, och de bekanta methoderne svårligen kunde användas när och på hvad ställe som helst, hade man bordt vara omtänkt, att genom trigonometriska mätningar af fatta låget af de vidsträckta trakter, som upptogo mellanrymderne af de redan fastställda hufvudpunkterne. Man räknade förmodeligen på en skynd-

*) Vet. Acad. Handl.

**) Astronom. JARBISCH 1804.

sammare gång af de genom Landtmätare bestridda affattningar till economiskt ändamål, .men äfven desse fordrade ett oundgängligt biträde af andra mätningar, som omfattade landet i sin vidd. Men, vi böre ej förebrå den framfarna tiden för en försummelse, som lika mycket drabbar den närvarande. Det är anmärkningsvärdt, att i Sverige icke en enda Triangelmätning öfver de inre delarne af landet blifvit utförd.

Det gafs likväl en serskild gren af kännedom om Fäderneslandet, som tidigt påskyndades af nödvändigheten. Icke något land i Europa, hvilket i anseende till dess belägenhet är i tillfälle att idka Sjöfart, eger så genomskurna kuster och i följd deraf så invecklade farvatten, som Sverige. Bland allmänt nyttiga inrättningar, hvilkas vidmakthållande öfverstiga enskild förmåga och således höra till en vaksam Regerings omsorger, kunna med skäl de räknas, som blifvit vidtagna till Sjöfartens säkerhet. Med Lotsverket, som har de Sjöfarandes vägledande, uppsigter öfver Båkar och Sjömärken samt farledernes utvisande för ändamål, förenades från början äfven åliggandet, att besörja om en nogare undersökning och kännedom af Skårgårdarne, för att efterhand samla ämnen till goda Sjöchartor *m*). Det var likväl icke att förmoda, det de vid Lotsverket anställde Embetsmän skulle besitta erforderliga insigter i en sak, som förutsätter vetenskaplig underbyggnad, eller nitäl-

m) Förut hade Lots-Directeuren N. STRÖMCRONA utmärkt sig genom utgifvande af Sjökort. Hans så kallade Grad-chartor öfver Östersjön äro allmänt kända. Före honom var P. GEDDA namnkunnig, men den förres verksamhet inträffade på en tid, då hvarken observationer eller mätningar gäfvö några hjälpmedel till företaget. Hans i brist deraf felagtiga Chartor funnos snart otjenliga till ändamålet.

ska för ett göromål, som af Staten icke understöddes genom några dertill anslagna medel. Påminnelser om nödvändigheten af anskaffandet af nya och förbättrade Sjökort hade flere gånger blifvit gjorda inför Rikets Ständer, och de hade vid 1756 års Riksdag den verkan, att Ständerne hos Kongl. Maj:t framställde denna angelägenhet, med underdånig hemställan om verkställighet. I anledning deraf lät Konungen den 12 Jan. 1757 till Amiralitets Collegium utgå Nådigt Bref, som grundlade de i Sverige sedermera företagna hydrographiska förrättningar, öfver hvilka bemålte Collegium befalltes hafva inseende.

Det dröjde ej länge innan man skred till utföring af de nya observationer och mätningar, på hvilka en förbättrad Sjö-Atlas, öfver Svenska Kusterne borde grunda sig. Under öfverläggningen om sättet och utvägarne att bringa saken till verkställighet, synes Amir.-Collegium hafva skiljt densamma i tvänne delar: astronomiska och trigonometriska observationer samt hydrographiska och geodätiska mätningar. Det insåg häruti föremålet från en riktig synpunkt. Så mycket ån framgången berodde af en klokt fattad plan, hvarest arbetet borde utföras, som ock af kunnige personers nit, hvilka detsamma skulle uppdragas, var dock den förra ej lätt att uppgöra på en tid, då man saknade tillräcklig erfarenhet om detta slags förrättningar, och i det sednare fallet kunde ganska få träffas, som dertill egde erforderliga egenskaper. Amir.-Collegium vände sig derföre till Mathes. Prof. STRÖMER i Upsala, (hvilken nyss förut blifvit anbefalld att utarbета förslag til en Cadetscholas inrättande i Carlskrona,) för att af honom inhemta råd och få anvisning på skickelige män till utförande af den astronomiska detaljen, då deremot

Officerare vid Flottan och Lots-Staten kunde besörja om de hydrographiska göromålen. Genom honom lärde Collegium känna Observatorn, sedermera Professorn, N. SCHENMARK i Lund, hvilken på hemställan hos Kongl. Maj:t erhöll Nädig befallning, att anställa en Triangelmätning och nödiga observationer öfver Rikets vestra kust, ett vårf, som han började 1758 och fortsatte i tre år, från Svinesund vid Norrska gränsen ända till Cumbritshamn *n*). Några år förut hade GADOLIN **), såsom Observator vid Finska Landtmåteri-Commissionen, medelst Triangelföljd från Åbo till Grisselhamn sammanbundit Svenska och Finska Kusterne, och hans efterträdare JUSTANDER fortsatt densamma till Sveaborg, under de år, som SCHENMARK bestämde kusterne af Kattegat och Öresund. Det är troligt, att denna fortsättning äfven påskyndades genom serskildt uppdrag i afseende på det hydrographiska ändamålet. Arbetsmetoden vid nämnde Commission undergick denna tid en total förändring och det uppehåll i fortgången af Finlands Geographie, som var följden deraf, tyckes ej hafva påkallat någon skyndsamhet med denna mätning. Efter sin befordran till Math. Professor i Lund 1763, fick SCHENMARK ej mer tillfälle att fortfara med kusternes trigono-

n) Det lärar hafva blifvit Prof. STRÖMER uppdraget, eller ock hade han af vetenskapligt nit sjelfmant åtagit sig, att hafva inseende öfver denna och påföljande Trigonometriska förättningar; åtminstone var han närvarande, då Grundlinierne mättes vid Strömstad, Lund och Carlskrona. SCHENMARKS Triangelmätning finnes införd i Vet. Acad. Handl. för 1765, 1774 och 1780, den enda af sådana mätningar hos oss, som blifvit genom tryck bekantgjord, och tyckes i följd deraf ega anspråk på pålitlighet; men nyare öfver densamma anställda granskningar hafva bevisat motsatsen.

**) Slutligen Biskop i Åbo.

metriskä affattning, utan den verkställdes, dels samtidigt med hans förrättning och dels sedermera, af Officerare vid Amiralitetet, från Cimbritshamn till Calmar; och lärar härvid Lectorn vid Cadet-Corpsen i Carlskrona, ZEGOLSTRÖM, besörjt om uträkningarne. Från Calmar uppgick Lieut. (numera Contre-Amiralen) Hr L. WOLLIN en Triangelrad till Landsort 1767; en annan från Sighniskår vid Åland till Jungfrun i Helsingland 1768, och slutligen från Landsort till Understen i Öregrunds Skärgård 1773. o.)

Under fortsättningen af Triangelmätningarne verkställdes de geodätiska och hydrographiska af dertill tid efter annan commenderade Officerare eller Embetsmän vid Lotsverket. Början gjordes med Blekings Skärgård, som afmättes på isen från år 1758 till 1763, och sedan företogs mätningen af Calmarläns Skärgård med Öland, hvilken va-

-
- o) Man skulle billigt förmoda, att genom dessa långvariga och kostsamma mätningars bestämmelser för Kusternes sanna sträckning bordt frambringas, hvilka i tillkommande tider skulle göra all vidare åtgärd öfverflödiga. De gjorde väl tillfyllest för då varande ändamål, att generellt grundlägga de tillämnade Sjökortet, hvilka sedan utgäfvos i så liten måttstock, att äfven större fel icke blefvo på dem märklige. Men till rättande af de Specialmätningar öfver Skärgårdarne, som efterhand anställas, äro de otillräcklige och måste derföre göras om. Också har utförningen af den trigonometriska vetenskapen nu mera blifvit genom förbättrade verktyg och metoder så fullkomnad, att de äldres arbeten icke uppfylla samtidens fordringar. Hårtill kommer, att det mesta af dem gått förloradt, hvarföre en ny öfversigt och granskning af dem icke är möjlig. Man synes halva varit belåten med erhållandet af blotta Triangelchartor och ansett både Protocoller och uträkningar för onödiga att förvaras. Det är likväl icke den graphiska framställningen, som utgör det väsentliga af en Triangelmätning; dess värde ligger förnämligast i ziffran, och då den är förlorad, tjänar det öfriga till intet. Fullständiga Handlingar finnas endast öfver den trakt, som innefattas mellan Landsort och Understen, samt öfver mätningen från Åbo till Grisselhamn. Allt det andra, hvaraf det vigtigaste förkommit, består blott i fragmenter.

rade från 1768 till 1773, åfven på isen. Sommarne användes till pliktningar och till förbättrande af de förut upptagne contourerne, vid hvilket sednare dock föga eller intet synes blifvit tillgjordt. Öfver dessa mätningar hade C. WALMAN i Carlskrona inseendet, och förtjena icke loford af synnerlig pålitlighet. Af bättre beskaffenhet äro deremot de, hvilka under Capitainen (sedermåra Öfversten och Lots-Directeuren) G. A. LEJONANKARS befäl utfördes öfver Östergöthlands och Södermanlands Skärgård åren 1774, 75 och 76, samt öfver Skärgården mellan Grisselhamn och Söderhamn från 1778 till 1781. Åfven blef Sjön Venern affattad af Landmätare mellan 1761 och 1771, hvilkas Chartor sedan öfversågos och förbättrades, samt Sjön medelst pliktningar undersöktes, åren 1782, 83, 84 och 85, af Capitainen S. MELANDER (adlad AF HUSS) *p*).

Det synes, som skulle det ej hafva ingått i första planen, att de hydrographiska undersöknin-garne, borde sträcka sig åfven öfver Bottniska Vi-ken, emedan Kongl. Maj:t i anledning af Ständernes besvär vid 1765 års Riksdag, befallte Amir. Collegium, att genast och utan uppehåll besörja om utarbetandet af ett pålitligt Sjökort öfver den-na Hafsvik. Saken var i brist på dertill behöf-liga grundämnen icke så snart verkställd, och en så ovillkorlig befallning kunde ej annat än sätta bemålte Collegium i någon förlågenhet. Det råd-frågade åter Prof. STRÖMER, hvilken höll före, att vid ett Sjökort öfver Bottniska viken icke be-

p) Öfver Stockholms Skärgård egde man redan förut en ge-nom Gen.-Direct. Bar. GRIPENHJELMS försorg affattad tjenligt god Charta, och för Kusterne af Bohuslän, Halland och Skåne åtnöjde man sig med gamla, i det mesta opå-litliga Chartor.

håfde användas samma noggrannhet, som med andra hydrographiska arbeten, utan föreslog, att Observatorn MALLET hvilken i alla fall skulle år 1769 resa till Torneå att der observera Planeten Veneris gång framom Solen, kunde vid detta tillfälle åfven anställa nödiga observationer längs med Bottniska Vikens kuster. För öfrigt ansåg han, att Landtmätare-Chartor och de pliktningar, om hvilka Amir.-Collegium sjelft skulle besörja, voro tillräckliga hjälpmedel till ett sådant Sjökort. På Collegii tillstyrkan bifölls förslaget af Konungen, men någon verkställighet måtte ej hafva följt derpå, emedan hvarken anledning finnes, att MALLET under sin resa gjort andra observationer, än dem, som föreföllo i afseende på det nämnde fenomenet, eller någon serskild Charta öfver Bottniska Viken utkommit förr än långt sednare, i förening med det nya Svenska Sjö-Atlas q).

Med förut anförda tillgångar af länge fortsatta undersökningar och mätningar hade åndteligen utgifvandet af en Sjö-Atlas bordt blifva både möjligt och lätt. Tiden och omständigheterna låra dock ännu icke varit förenliga med utförandet af ett så viktigt företag, och man erfor, att just de observationer, som skulle göras öfver Bottniska Viken hindrade arbetets framgång. Det är troligt, att Amir.-Collegium, efter Prof. STRÖMERS frånfälle, anlitade Vet. Acad. Secreterare P. WARGENTIN om råd och biträde häruti. Visst är åtminstone, att denne, till mätningars anställande i Norrbotten, föreslog Professoren vid Arméens Flottas Sveaborgs Escadre, nu Öfversten N. G. AF

q) Underrättelserne rörande de äldre hydrographiska företagen har jag hemtat ur några ännu förhanden varande strödda och ofullständiga Handlingar.

SCHULTÉN. Men vid samma tid, omkring 1782, blef det vice Amiralen JOH. NORDENANKAR, såsom tjenstgörande General-Adjutant för Flottorne, uppdraget att nåst Amir. Collegium lägga en verk-sam hand vid det länge förberedda Sjöchartever-kets befordrande. Secr. WARGENTIN meddelade honom sitt förslag om möjligheten och sättet att få Botniska Vikens låge bestämdt, och kort der-efter blef Prof. SCHULTÉN anmodad att åtaga sig denna befattning. Han bereste år 1783 en del af kusterne, för att om dem inhemta en föregående kännedom, och började 1784 Triangelmätningen ifrån Jungfruskår i Åländska Skärgården, en för-ut genom GADOLINS mätning bestämd station. Förrättningen fortsattes åren 1785 och 1786 rundt-omkring Norrbotten ända till Jungfrun och Iggön, der en äldre mätning af WOLLIN vidtog r).

Jag har i korthet framställt Svenska Geogra-phiens öden från 1760 till 1789 och öfvergår till en för densamma mera lysande period. De lång-samma och oafbrutna steg, med hvilka den hitills framskred, påföljdes nu af en hastigare och för dess riktande mera bestämd fortgång. Men icke allenast denna hastiga gång och antalet af de ut-komna arbeten visade vetenskapen i så ojemförligt ljus mot det framfarna, utan dess ökade fullstän-dighet afgjordes äfven genom inra värdet och red-barheten af dessa arbeten. Att likväl påstå, det Chartkunskapen hos oss redan nått den höjd hon kan hinna, eller som är svarande mot samtidens anspråk och dess fullkomlighet i flere andra Län-

r) Af denna förrättning finnes blott Triangelchartan öfrig. Alla dertill hörande uträkningar och resultater skola, efter berättelse, gått förlorade i den stora brand, som öfvergick Carlskrona år 1790.

der, vore att förråda egenkärlek eller okunnighet. Troligen är dock den tidpunkt ej så aflågse, då en sådan fullkomlighet i denna våg skal i samma mån öfverträffa närvarande tids alster, som dessa böja sig öfver alla hitills gjorda försök. Man kan anse de företag till Geographiens befordran, vi nyss omtalat, såsom förberedelser till dess vidare förkofran, och sannolikt hade denna länge uteblifvit, om icke ämnen och medel förut varit samlade. Det kom således an på att begagna och använda desamma.

Bland observationer och mätningar, som fortsattes under de förflutna 30 åren, egde i synnerhet de hydrographiska den fullständighet, att med utgifvandet af nya Sjökort icke länge borde dröjas. Det tillkom, såsom redan blifvit nämnt, Amir. Collegium, och efter dess upplösning, den i Stockholm nedsatta Förvaltningen af Sjö-Årenderne, att hafva inseende öfver arbetet och befrämja dess fortgång. Så mycket ock förstberörde Verk berömligen vakat öfver verkställigheten af Sjömåtningarne, torde man likväl få förutsätta, att den collegiala formen i de ekonomiska årendernes bedrivande icke var lämplig för företag af så vetenskaplig egenskap, som författandet af Sjökort. Deras slutliga utgifvande och tillsynen deröfver uppdrogs derföre Amiralen J. NORDENANKAR, en man, som med en högre befattning i staten, förenade kunskaper och nit för utförandet deraf, samt egde en flörre verkningskrets att gifva det behörig framgång.

Början gjordes med ett Sjökort öfver Venern på tvänne blad, med serskilld Special, hvilka utkommo år 1789, och vid samma tid utgafs äfven första Chartan af Sveriges Sjö-Atlas, ett Verk som sedan med oafbruten skyndsamhet fortsattes till år 1797, då 11 Blad deraf voro fullbordade, omfattade hela Östersjön, Cattegat och Bälterne.

Med dessa Chartor, som både i anseende till inre värde och fördelaktigt utseende voro öfver all jemförelse med hvad man förut hos oss frambragt i denna våg, begynte ett nytt Tidskifte i Svenska Chartkunskapens Historia. De emottogos med ett utmärkt och välförtjent bifall af inhemske och utländningar. En utvidgad kännedom om våra Kuster och mångas räddning från de faror, hvilka ofta äro oundvikliga i okända farvatten, skola länge återbära en tacksam gård åt minnet af den man, som var första befordraren af detta Verk s).

Bristen på skicklige personer till Sjökartens sammansättande och uppritning torde i början, då företaget var nytt och mindre vanligt, icke varit lätt att afhjelpa. Att detta dock snart lyckades, visade de utkomna Chartorna. Det behöfves blott

s) Som dessa Chartor redan börja efterhand gå ut, vill jag här bifoga en förteckning öfver dem:

1. *General-Charta till Sveriges Sjö-Atlas*, första Delen Stockh. 1797.
2. *General Charta till Sveriges Sjö-Atlas*, andra Delen, Stockh. 1795.
3. *Pass-Charta öfver Bottenviken*, Stockholm, 1790.
4. *Pass Charta öfver Norra Delen af Botten-Hafvet*, Stockh. 1791.
5. *Pass-Charta öfver Norra Delen af Östersjön, Ålands-Haf med Södra Delen af Botten-Hafvet*, Stockh. 1791.
6. *Pass Charta öfver Finska Viken*, Stockholm, 1791.
7. *Charta öfver Medlersta Delen af Östersjön*, förf. af ERIC KLINT, Öfverste, Stockh. 17--
8. *Pass-Charta öfver Sydöstra Delen af Östersjön*, Stockholm, 17--
9. *Pass-Charta öfver Bälterne, Sundet och Sydvästra Delen af Östersjön*, Stockh. 1789.
10. *Pass-Charta öfver Cattegat*, Stockh. 1792.
11. *Special-Charta öfver kusten från Söderhamn till Stockholm*, Stockh. 17--

Till dessa kan läggas följande, till den första samlingen hörande Charta.

Special-Charta öfver Pater-Noster Skären, &c. författad och utgifven af E. KLINT, Öfverste, m. m., Carlskrona 1795.

Alla föregående Chartor äro stuckna af Gravörerne F. AKRELL och E. ÅKERLAND.

tillfällen och uppmuntringar att gifva redan utvecklade talanger, eller anlag dertill, en väckelse, och man skall snart se egenskaper framkallade, med hvilka man, ledd af egen drift och förmåga, beträder en förut icke upparbetad bana. Amir. NORDENANKARS nit och alfvarliga föresats, att hinna ett länge önskad mål, måste naturligtvis upplifva andra till deltagande och tåflan. Han fann uti Öfversten, m. m. E. AF KLINT en nitisk medarbetare, hvilken besörjde om Chartornas konstruerande och utarbetning.

Om det kunde antagas, att vid detta Verk ingenting vidare var i framtiden att uträtta, fordrade dock dess underhållande en jemn tillsyn. Allmänheten borde alltid räkna på tillgång af Chartor och tillhörigheterna behörigen vårdas. Vid den tidpunkt då arbetet begynte nå sin fullbordan, skiljde Amir. NORDENANKAR sig från sin tjenstebefattning och flyttade på landet. Han kunde således icke hafva omedelbart inseende deröfver, utan måste derom anlita andra, hvilka måhända ej nog uppmärksamt och sorgfälligt följde sakens oafbrutna gång. De äldste Plåtarne började ock redan blifva nötte, så att någon anstalt var nödig att påtänkas, hvarigenom Verket skulle bibehållas och fortsättas.

Det bör ej förringa en högaktad Mans förtjenster, att hans arbeten kunna med tiden vara förbättringar underkastade. Vid nya företag är första steget det svåraste; en vål utförd grundläggning gör fortsättningen lättare, och den erfarenhet man derunder förvärfvar, leder till nya upptäckter och förbättringar. Svenska Sjöcharteverket blef så till sågande skapadt af NORDENANKAR, och egde den fullständighet ett Arbete såsom det första i sitt slag kunde ernå, men detta nyttiga bidrag till

Sjöfarandes rättelse borde icke inskränkas endast inom Östersjön. Fördelen af Sjökort öfver utländska Haf och Farvatten, utgifna i vårt eget Land, var både vigtig och lätt beräknad, äfvensom våra inhemska Segelleder behöfde genom speciela Chartor tydligare framställas. Det förra var verkligen påbörjadt vid den tid, då det nyss färdigtblefna Sjö-Atlas saknade nödig tillsyn. Dåvarande Capitainen vid Örlogs-Flottan *) GUST. AF KLINT, en bland dem, hvars lyckliga anlag under författandet af de förra Sjökorterna utvecklades och bildades, utgaf 1797 en Charta öfver Nordsjön, med föresats att dermed fortfara öfver de andra Hafven, som omgifva södra Delen af Europa. Ett förslag, att till honom upplåta Sjöcharteverket på 20 år, ingafs till Kongl. Maj:t och bifölls den 26 Mars 1798. Han skulle, med förbehåll att vårda och förbättra Plåtarne, få till sin fördel begagna den inkomst, som genom Chartornas försäljning kunde inflyta, med flere ömsesides stadgade villkor. Ett hinder för Verkets möjliga förbättring och utvidgande var således undanröjdt och ett förslag dertill anskaffadt, som ej betungade Statsverket. Arbetet har sedermera drifvits med det eftertryck, att 29 nya Sjökort, dels öfver utländska haf och kuster, dels specialer öfver inhemska farvatten, blifvit utgifna. Af det enligt planen blifvande antalet återstå ännu 19 t).

*) Contre-Amiral 1814.

t) De af Hr Amir. AF KLINT till slutet af 1814. utgifna Sjökort äro följande:

Nordsjön, Stockholm 1797 (N:o 11.)

Norra Delen af Nordsjön, Stockh. 1805 (N:o 13).

Nordöstra Delen af Nordsjön, samt Skagerrack, Stockh. 1805 (N:o 14).

Södra Delen af Nordsjön med Hoofden, Stockholm 1799. (N:o 18.)

Ett för Sverige så hedrande som för hvarje Sjöfarande outhärligt Verk påföljdes snart af ett annat, bestämmt att bibringa en lika fullständig kännedom om Landet, som det förra redan gjort i afseende på Kusterne och farvattnen. Om dessa under framskridandet bredevid hvarandra, gäfvos denna kännedom en förökad tillväxt och ledde till samma ändamål, Fäderneslandets gagn; voro dock sättet och medlen till dess vinnande olika. Det förra, länge förberedt, påbörjades på Statens bekostnad af en man, som blef dertill kallad genom offentligt uppdrag; det sednare alstrades af Patriotismen och fortsattes af en enskild befordrare af vetenskaper och medborgerliga kunskaper.

Brittiska Öarne, Stockh. 1805. (N:o 19).

Engelska Kanalen, Franska Bugten, Portugisiska Sjön samt en del af Medelhafvet, Stockh. 1798. (N:o 23).

Engelska Kanalen, Stockh. 1801. (N:o 24).

Uppgående Grunden jemte Öppningarne til St Georges, Bristols och Engelska Kanalerne, Stockh. 1801. (N:o 25).

Franska Bugten, Stockh. 1804. (N:o 26).

Nordvestra Kusten af Spanien och Portugal, Stockh. 1805. (N:o 27).

Gibraltars Sund med dertill gränsande delar af Atlantiska Oceanen och Medelhafvet, Stockh. 1802. (N:o 28).

Bohus Bugten, Stockh. 1806. (Litt. A.)

Östra Delen af Kattegat, Stockh. 1805. (L. P.)

Sundet mellan Sverige och Danmark med närgränsande delar af Kattegat och Östersjön, Stockh. 1804. (L. C.)

Hand Bugten, Stockh. (L. D.)

Calmar Sund och Öland, Stockh. 1813. (L. E.)

Kusten från Calmarsund till Landsort, Stockh. 1813. (L. F.)

Gottland, Stockh. 1812. (L. G.)

Stockholms Skärgård samt Ålands-Haf, Stockh. 1811. (L. H.)

Ålands- och Åbo Skärgårdar, Stockh. 1815. (L. I.)

Vestra Delen af Finska Viken, Stockh. 1809. (L. K.)

Östra Delen af Finska Viken, 2 blad, Stockh. 1810. (L. L.)

Curlands Kust, med ingången till Rigiska Viken, Stockh. 1814. (L. O.)

Dessutom öro Chartorne N:o 6, 7, 8, 9, och 10 bland de af NORDENANKAR utgifna å nyo omstuckna.

per. Det torde ej behöfva nämnas, att jag här menar Hr Bergs-Rådet och Riddaren Friherre S. G. HERMELINS Charteverk öfver Sverige.

Så vanligt det är, att bearbetandet och odlingen af vetenskaperna bero på individuellt bemödande, så sällsynta äro deremot stora enskilda uppoffringar till deras befordran. Det är märkvärdigt, att Sverige, hvars geographiska kännedom, redan för längre tider tillbaka, varit föremål för Regeringens omtanka, likväl skulle hafva att tacka en privat mans åtgärd och frikostighet för den utveckling och rigtning vissa delar af denna kunskaps-gren erhöillo.

Hr Friherre HERMELIN hade länge med varmt nit för litterära ämnen deltagit i denna Kgl. Academies göromål och gjort sig af henne förtjent genom forskningar af de alster, naturen så rikligen och mångfaldigt nedlagt i jordens sköte. Mineralogien gjorde genom CRONSTEDTS och WALLERII bearbetande stora framsteg och dessa författares skrifter vunno ett classiskt anseende i den lärda världen. Frih. TILAS förenade härmed åsigten af jordytans yttre former, lämpad til Sveriges geologiska och physiska beskaffenhet. Men det gafs ännu en vigtig synpunkt, ur hvilken stenrikets alster borde betraktas. Det var icke nog, att de till mångfaldighet och egenskaper voro kända; de kunde äfven förädlas och användas till Samhällets rikedom och gagn. Till dessa ämnen rigtade Frih. HERMELIN i synnerhet sina undersökningar, och fördes dervid otvunget på tillståndet och upphjelpandet af de nåringar, som hafva Metallernas förädling till föremål.

Det är visserligen en vid åtskillnad mellan åsigterne att befrämja Bruksrörelsens uppkomst och det vetenskapsnit, som föranleder och bidrager till

utgifvande af goda Chartor öfver Landsorterne. Men då Geographien betraktas i sin vidstråktaste bemärkelse, i hvilken hon innefattar vissa delar af Statistiken, hörer äfven kännedomen om befintliga näringsanstalter till hennes område. Ingen näringsgren kan af sig sjelf ega bestånd utan hjälpsamt biträde af en annan. Förenade genom inbördes samband med hvarandra utgöra de grundvalen för Statens vålmakt, och såsom sådana äro de ett hufvudföremål för Statistiken; men deras trefnad beror äfven af locala förhållanden, och om några lärorika slutsatser skola hemtas genom jemförelse af deras olika tillstånd i serskilda Landsorter, ingår i beräkningen deraf en noggrann kännedom om Landets läge, dess vidd, naturliga beskaffenhet, odling och productionsförmåga. Hr Frih. HERMELIN hade redan fäst en tidig blick på dessa föremål, då han 1771 uti ett Tal för Kongl. Vet. Academien framställde Naringarnas olika tillstånd i Landsorterne, ett af de förnämsta bidrag til Sveriges Statistik, som denna tiden kan uppvisa. Vigtigare befattningar afhölo honom emedlertid från ytterligare åtgärd i en kunskapsgren, som förutsätter et mödosamt anskaffande af de hjälpmedel och uppgifter, på hvilka ett mera utförligt statistiskt arbete måste grunda sig. Under ett fortsatt bemödande att samla sådana, låt Hr Frih. HERMELIN år 1795 Herrarne A. SVAB och C. WALLMAN anställa resor i Vesterbotten och Lappmarken, för att erhålla nödiga underrättelser till en geographisk beskrifning och Special-Statistik öfver dessa Landskap. Korrt derpå utgaf Hr Frih. HERMELIN en efter äldre mätningar och observationer sammansatt Charta öfver nämnde Landskap, ansenligen förbättrad genom de under resan samlade detaljer.

Såda-

Sådana voro anledningarne och upphofvet till ett sedermera utkommit Charteverk öfver Sverige. Med utgifvandet af den första Chartan förenade Hr Frih. HERMELIN i början icke någon bestämd afsigt eller plan, att dermed fortfara för hela Riket. Framgången berodde på de upplysningar, som än vidare skulle samlas till de under arbete varande beskrifningarne, hvilka voro ämnade att åtföljas af dylika Chartor öfver andra delar af Landet, egentligen för att i geologiskt och mine-rographiskt hänseende sprida en allmännare kunskap. Hr Frih. HERMELIN erfor dock snart, att det fordrade både tid och en oberäknelig möda att bringa tillsamman alla de efterrättelser i economiska och statistiska ämnen, som ur spridda och föga i ordning bragta källor skulle hemtas, men att deremot bidragen till bättre geographiska Chartor voro dels allmännare förberedda och mera tillgängliga, dels kunde lättare ökas, der dugliga uppgifter saknades. En omständligare topographisk kännedom om orterna var dessutom oundgänglig vid anordnandet af en physisk och statistisk beskrifning. — Lifvad af den patriotiska anda, som ej räknar någon uppoffring för stor, då den äsyftar Fäderneslandets heder och gagn, eller befordrar en saknad tillväxt i någon vetenskapsgren, och öfvertygad om de brister i vår Geographie, till hvilkas snara afhjelpande icke en gång ett aflägsne hopp gaf anledning, gick Hr Frih. HERMELIN ett företag till mötes, som tycktes öfverstiga en privat mans förmåga. En lycklig förening af vetenskapliga insigter, af sannt medborgerligt nit och oberoende utvågar till medel satte honom i stånd att öfvervinna de svårigheter, som på en förut obanad väg skulle inträffa.

På en så ådel föresats följde en ofördröjd verkställighet. Inom tvänne år, från 1795 till 1797, voro en General-Charta öfver Sverige och fyra Landskaps Chartor öfver de norra Orterne utgifna, tillika med ett Titelblad för denna första Afdelning af Verket. Åren 1798 och 1799 utkom andra Afdelningen, innefattande sex Chartor öfver Finland, med serskildt Titelblad.

Om Chartorna öfver de Norrländska Landskapen, jemte geographiskt interesse, äfven medförde nyhetens behag, så utmärkte sig dessa egenskaper hos dem öfver Finland i en öfverträffande grad. Jag har i det föregående endast anmärkningsvis nämnt om Finland och icke serskildt anfört, hvad i afseende på denna Landsorts Geographie blifvit företagit. Återhållen af de ännu icke glömda eller upplösta enskilda förbindelser jag eger till detta Land, har jag i det längsta velat spara att kalla tillbaka ett smärtsamt minne af en stor Samhällsförlust. Vi hafve för icke långesedan öfverlevvat den händelse, då en politisk söndring af vårt Fädernesland utgjorde en sorglig epok i Sveriges geographiska Historia. En ifrån äldre tider underkufvad nation, hvilken under loppet af århundraden icke kânt det tvång, som vanligen följer inkråktaren, utan i broderlig förening med sina Svenska medborgare framskridit i upplysning och cultur, rycktes från den Stat, hvars lyckliga eller oblida öden hon delat. Men lemnom de obehagliga intrycken håraf, och återvändom till vårt ämne! Anstalterne till förvärfvande af en bättre kännedom om Finland hafva så nära sammanhang med dem som vidtogos i Sverige, att de här ej böra förbigås oanmärkta.

Då Regeringen omkring medlet af förra århundradet sökte att genom nyttiga författningar

uppmuntra Landtbruket och befordra dess upphjelpande, fästade hon i synnerhet sitt ögonmärke på Finland, hvars förfallna, eller rättare försummade, odling påkallade en snar åtgärd; icke för det, att samma omtänka var öfverflödigt i flera Svenska Landsorter, men måhända insåg man, att en hastigare verkan här kunde påräknas. Också torde man hafva förutsett, att en från första grund påbörjad economisk reglering var lättare verkställd i en ort, der en förment rättighet att få besitta ett obestämdt och vidsträckt utrymme icke lade hinder i vägen, som troligen skulle möta annorstädes, hvarest en genom äldre privilegier och urgammal häfd stadgad eganderätt svårligen kunde håfvas. Som det likväl ej var möjligt att vidtaga något våsendtligt häruti utan kunskap om beskaffenheten af ett Land, hvarom man hade förvånda och oriktiga begrepp, gjordes början med en geographisk affattning öfver dess serskilda delar. Erfarenheten visade likväl snart, att denna för Geographien förträffliga åtgärd skulle fördröja det egentliga ändamålet, Storskiftsförrättningarna, och det var dessutom mycket sannolikt, att de flesta ditskickade och för sin tid utmärkt skicklige Landtmätare, redan hunnit inhemta nödig kännedom om sina stationer, hvarföre man upphörde med Landets allmänna affattning och skred till verkställighet af den speciela mätningen och Storskiftsdelningen, som sedan påskyndade odlingen med nästan förvånande steg. Emedlertid frambragtes en mängd goda Chartor öfver Socknarne och det gafs ingen Provins i Sverige, som i afseende på fullständig afmätning kunde jemföras med en stor del af Finland. Det mesta af dessa kostbara materialier var redan samladt och för handen omkring början af 1770-talet, och lågo dock så lån-

ge obegagnade, då den allmänna uppmärksamheten var så fördelaktigt fästad på Finlands uppkomst *u)*.

Det förfallna tillstånd, hvaruti näringarne och åkerbruket i Finland befunnos efter 1742 års krig med Ryssland, var otvifvelaktigt en följd af fientliga och härjande infall, med hvilka Landet blifvit hemsökt. Kanske kunde det ock sägas, att man i ett mindre upplyst tidehvarf af politiska orsaker ansåg vålståndet derstädes för likgiltigt. Hvarföre skulle man befordra odlingen af en ort, som alltid var tummelplats för krigiska uppträden, eller genom ökade producter och rikedom ådraga den en måktig grannes afundsamma uppmärksamhet? Under tilltagande upplysning kunde en så falsk grundsats likväl icke hafva bestånd. Det är naturligt, att ett Land, som odladt och befolkadt eger i öfverflöd alla lifvets förnödenheter, lättare kan försvaras, än ett annat, som suckar under vanmägt och brist. Tillåfventyrs ingick denna grundsats också i beräkningen af ändamålet med Näringarnas upplifvande i Finland, men det förekom dessutom en annan synpunkt, ur hvilken en noggrann känedom om Landet borde betraktas. Belågenheten deraf såsom grånsort och förmur för Sverige fordrade en skarpsynt undersökning i militäriskt hänseende.

Efter freden mellan Sverige och Ryssland i Åbo 1743, använde Regeringen mycken sorgfällighet att bereda och stadga Finlands försvarsverk.

u) Den år 1775 till Konung GUSTAF III öfverlemnade Charta öfver Finland hade hufvudsakligen för ändamål att lätta Landets indelning i nya Höfdingdömen, men hade, ehuru icke fullständig och correct; förtjent att tillsvidare göras allmän. Ändtligen utgaf Landmåteri-Contoret 1793 en Charta öfver Heinola (Kymmenegårds) Höfdingdöme, som utom den år 1789 utkomna Chartan öfver Åland, var den enda öfver en Finsk Provins.

En följd deraf var anläggandet af Sveaborg, hvars verkställighet updrogs den oförgätliga Fältmarskalcken Grefve EHRENSVÅRD. Denne store man yrkade tidigt på nödvändigheten af en militärisk recognoscering af Finland, hvilken dock för mel-lankomna hinder i de så kallade partietiderne stadnade vid blotta förslag. Men Kon. GUSTAF III inrättade straxt efter antrådet till Regeringen, under förordnandet om andra till Landets försvar nyttiga anstalter, en serskild Recognoscerings Stat, som i början delad i tvänne Brigader under Öfverstarne SPRENGTPORTENS och NORDENCREUTZ's Befäl sedan sammanslogs till en Corps under General-Maj. AF KLERKERS inseende *). Undersöknin-garne börjades på de trakter, hvilka lågo närmast gränsen, såsom mest angelågne att blifva först kände, och fortsattes sedan med oafbruten verk-samhet, så att några år före den olyckliga tid-punkt, då Finland upphörde att vara en Svensk besittning, hela Kymmenegårds, södra hälfterne af Kuopio och Tavastehus Hófdingdömen samt östra delen af egentliga Åbo Lån voro med all topogra-phisk noggrannhet recognoscerade v). Med detta

*) Jemf. *Krigsmanna Sällskapets Handlingar* 1798.

v) Det är utom ämnet, att här fälla ett utförligt omdöme öfver dessa Arbeten. De voro kända och värderade af hvarje upplyst och bildad krigsman, som ägde närmare be-fattning med dessa orters försvar. Om den stil, som rå-der i teckningen, icke uppfyller närvarande tids fordringar, så måste man besinna, att Chartritningskonsten under till-tagande märkliga förbättringar sedermera erhållit en be-stämthet, hvilken såsom outvecklad ännu då icke kunde användas. Nästan öfverallt grundades fältteckningen på de öfver Socknarne befintliga Landtmätare-Chartor, hvilkas omfattning och hufvudföremål bibehöllos, men förbättra-des och riktades medelst detaljerade tilläggningar. Sam-mansättningen af dessa till en Charta öfver så stor vidd som den recognoscerade delen af Finland, skulle således utan tillhjälp af astronomiska observationer och trigono-metriska mätningar ej annat än blifva mycket osäker och

företag förenades äfven till slut Sjörecognosteringen, hvilken likväl ej fortsattes med samma framgång som den förra och uppnådde icke heller på långt när samma pålitlighet, emedan inga nya måtningar dervid gjordes, utan de gamla endast rättades. Nästan alla dessa mångfaldiga och rika tillgångar till nya Chartor öfver Finland lågo på sina förvaringsställen obegagnade, tills de blefvo ett mål för Hr Frih. HERMELINS åtgärd och åmenen till ett nytt ljus, som genom honom spriddes öfver förut föga kända orter.

Till grundläggning af Chartor öfver ett så vidsträckt Land voro de genom astronomiska observationer fastställda punkter i allmänhet nog få *), men som den korrt efter för Svenska Geographien inträffade tidpunkt ännu ej var inne, då sådana både lätt och skyndsamt kunde erhållas, borde detta icke fördröja Chartornas utgifvande. Till inhämtande af nödiga upplysningar och rät-

felaktig. Men begreppet om militäriska Chartor förutsatte den tiden icke någon synnerlig noggrannhet i constructionen; en sorgfällig afbildning af jordytan och dess förändringar uppfyllde ändamålet.

- *) I sammanhang med andra i Sverige gjorda Ortsbestäm-
melser blefvo desse anställda af GADOLIN, af SCHULTÉN,
PLANMAN och JUSTANDER, samt finnas införde flerstädes
i Vet. Acad. Handlingar. De förut allmångjorda Sjökort-
ten tjente till bestämmande af Kusterne, och några fasta
punkter in i landet gäfvu orterna ett någorlunda riktigt
läge. Likväl må anmärkas att just desse Sjökort förän-
ledde till ett betydligt fel, i hvars rättande måste lemnas
till framtiden. Af antingen felande eller bristande upp-
gifter hade Finska Vikens Kust mellan Åbo och Lovisa
blifvit utdragen vid pass 10 minuter, eller nära 1 mil,
längre österut, än den borde vara. Jämförelsen mellan
Specialchartorne och Sjökortet, hvilka för detta afstånd
icke stämde öfverens, gaf anledning till denna uppräckt,
som af brist på ytterligare bevis måste anses såsom en
sannolik förmodan, tills sednare observationer bekräftade
verkligheten deraf. Emedlertid var Sjökortet det enda au-
tentika document, efter hvilket läget af denna Kust kunde
sättas. Jemf. V. A. Handl. 1808.

telser, hvilka i betydlig mån bidroge att öka Chartornas fullständighet, anställdes en vidlyftig och kostsam resa i Finland år 1797.

Då Hr Frih. HERMELINS företag i början icke omfattade den vidsträckta plan, som sedermera blef antagen och följd, kunde tillgång till publika förvaringsställena af Chartor och underrättelser nägorlunda umbåras. Men ju mera det erhöill en större utsträckning, desto nödvändigare blef behovet deraf. Bland offentliga Samlingar åger i synnerhet Kongl. Landtmåteri Contoret det rikaste förråd af obegagnade ämnen för Rikets Geographie och Charteverk, men det var icke utan omvägar tillgängligt för någon, äfven med den mest oegennyttiga och ådla föresats att gagna det allmänna. Det skulle innebåra en stor orättvisa mot tidevarfvets upplysning, om man ansåge detta uteslutande såsom en följd af personlig motvilja, eller att samtiden icke var fri från fördomen, att sådana Samlingar borde hållas hemliga. En gammal författning, som icke tillåt någon enskild att utan tillstånd begagna dem, stadgad i de tider, då denna fördom hade nära gemenskap med en kortsynt politik, var likväl ännu ej upphäfvden och måste således efterlevas. Hr Frih. HERMELIN anhöll därför hos Kongl. Maj:t om tillstånd att få fritt tillträde till så väl Landtmåteri-Contorets som andra publika Samlingar af Chartor, äfvensom om uteslutande rättighet, att på 15 års tid utgifva Landskaps Chartor öfver Sverige, enligt den antagna planen. Beviljandet häraf var den minsta uppmuntran, hvarmed Regeringen kunde understödja patriotismen. Den som genom enskilda uppförfingar ville göra sig förtjent af Samhället, såredes i en litterär väg, borde väl icke genom olämpliga författningar hindras från en så ädel afsigt, och

då detta medförde större kostnad, än att en deremot svarande ersättning, mycket mindre någon vinst, var att påräkna, var väl icke intrång att befara. Egentliga fördelen af ett privilegium var förbudet emot införsel af dessa Chartor från utrikes Orter, i den händelse att de der skulle blifva efterstuckna x).

Efter fullbordandet af Chartorna öfver Norrland och Finland, låt Hr Frih. HERMELIN företaga utarbetandet af dem öfver Landskapen i egentliga Sverige. De redan utkomna Chartorna hade framställt Rikets aflägsnare trakter i ett nytt ljus, och förberedt allmänhetens väntan, i afseende på de mera bebodda orterne. I mån derefter ökades äfven anspråket på en utvidgad fullständighet, Landskapen i midten och södra delen af Riket voro förut genom äldre Chartor någorlunda kända; de nya borde derföre vida öfverträffa dessa i noggrannhet och geographiskt värde samt således grunda sig på omständligare uppgifter. Åtskilliga i förra tider vid Landtmåteri-Contoret sammandrag-

x) Man kan anse K. Landtmåteri-Contorets i Författningarne grundade rättighet, att ensamt utgifva Chartor öfver Svenska orter, hafva upphört vid denna tid. Fordom, då det ej var tänkbart, att ett sådant företag kunde utföras af en privat, måste Regeringen befordra Landets kännedom genom en offentlig inrättning och under dess vård ställa utgifvandet af Chartor, såsom ett ämne, hvarmed ingen obehörig hade sig att befatta. Men med tidernas ombytta skick och den geographiska vetenskapens framsteg, har äfven opinionen i detta fall undergått förändring. Det är en afgjord sanning, det författandet af goda Chartor förutsätter så många förenade vetenskapliga insigter, att denna kunskapsgren med skäl kan göra anspråk på lika fri och obehindrad utöfning, som alla andra, med hvilka menniskoförståndet sysselsätter sig, och är så likartad med hvarje annat hemöfande af litterär egenskap, att ett serskildt tillstånd dertill synes vara oförenligt med den rådande upplysningen. Och om man ville medgifva möjligheten af missbruk i denna väg, så har en vaksam Styrelse utvägar att förekomma dem.

na Chartor, dem MARELIUS så flygtigt begagnade vid sina Arbeten, tycktes väl vid första påseendet lofva tillräckliga ämnen, men dessa skulle under mödosamma resor beriktigas, hvarigenom dock felaktigheter af flera slag icke kunde afhjelpas. Hr Frih. HERMELIN fästade derföre sin uppmärksamhet på andra utvägar att ernå en åsyftad noggrannhet.

Uti Kgl. Landtmåteri-Contoret förvaras omkring 80000 Specialchartor öfver Byar, Hemman och serskilda lågenheter, tillkomna sedan denna inrättnings början genom de i Orterna verkställda Landtmåtareförrättningar. Dessa för äganderätten vigtiga Handlingar, utgöra tillika den rikaste källa för Rikets Geographie och Statistik. Då Sveriges vidsträckta område och locala beskaffenhet i de flesta af dess delar tillåfventyrs aldrig medgifva möjligheten af en generel geographisk afmätning, finnes väl ingen efter vårt lands omständigheter lämpligare method att erhålla goda Chartor deröfver, än att först sammandraga Landtmåtarnes Arbeten och sedan införa den topographiska detaljen genom recognoscering på stället, samt beriktiga dem medelst astronomiska och trigonometriska observationer. Ett lika våsendtligt bidrag äro dessa Handlingar för Statistiken, då fråga är om areala vidden, om beloppet af odlad jord och beskaffenheten af den ännu icke odlade eller odlingsbara, om Jordens natur och förhållande till hemmantalet, m. m. y)

y) Emot brukbarheten af Landtmåteri-Contorets Handlingar till dessa ändamål kan man göra den invändning, att affattningen af all jord i Riket icke ännu är så framskriden eller fulländad, att någonting sammanhängande och helt deraf kunde frambringas. Dessutom äro Landtmåtarnes förrättningar anställda på så olika tider, att det är omöjligt bestämma en gifven epok, till hvilken uppgifterna och re-

Så mycken kostnad, möda och tidsutdrägt sammandragandet af förenämnde Specialer till Chartor öfver Socknar, Hårad och Hôfdingdömen tycktes förutsätta, beslöt dock Hr Frih. HERMELIN, att derigenom gifva sitt Chartverk all möjlig noggrannhet. Han understöddes dervid af Landshôfd. och Öfver-Direct. Hr Frih. AF WETTERSTEDTS upplysta nit och beredvillighet att befördra sina afsigter, och arbetet, som i början föreföll nästan afskräckande, lättades sedan genom vana och erfarenhet om nödvändigheten deraf. De flesta af Chartorna öfver Svea och Gôtha Rikets Landskap grunda sig på dylika sammandrag, hvilka sedermera granskades och rättades under serskilda resor i hvart Län.

På en tid af 10 år voro 16 Chartor utkomna. De öfver Malmöhus, Christianstads och Calmar Hôfdingdömen återstodo ännu, då Landsh. Hr Frih. AF WETTERSTEDT under Riksdagen 1809, med Hr Frih. HERMELINS bifall, till Ständerne ingaf ett förslag, att detta Charteverk skulle för en bestämd summa af Staten inlösas och förenas med Kgl. Landtmåteri-Contoret, för att der vårdas och på det allmännas bekostnad fortsättas. Då Ständerne efter öfverläggningar derom icke

sultaten skulle hänföras och ett sannolikt eller comparatift förhållande härledas. I geographiskt hänseende är detta inkast af föga vigt. Det gifves några Landskap, som äro fullständigt afmätta, och i de flesta återstår ej mer, än att bristerne lätt kunna fyllas genom recognoscering och undersökningar, på stället. Till Statistiskt behof åter äro de väl icke så rakt lämpliga, men det finnes ock ingen tjenligare utväg att erhålla kännedom om Jordarnes vidd och beskaffenhet, än att hämta den ur Landtmätarnes beskrifningar. Om af dem gjordes tabellariska sammandrag, kunde förändringarne sedan efterhand införas, enligt årligen inkommande nya underrättelser, och det bristande ersättas genom analogiska slutsatser.

funno förslaget antagligt, förenade sig tvänne Patriotiske män, Öfverste-Kammar-Junkaren Hr Frih. BONDE och Öfversten Hr Frih. ADELSVÅRD, att för enskild räkning inlösa Verket och bidraga till dess fullbordande. Efter den sednares kort derpå timade fränfalle ingick hans Måg, Majoren Hr Frih. FR. HJERTA, i sin Svärfaders gjorda anbud, och Hr Frih. HERMELIN öfverenskom sedermera med desse Herrar, att sjelf behålla en tredjedel. Summan af det åsatta värdet deltes uti 150 Actier, och som man insåg nyttan af att inbjuda äfven andra för saken nitiske medborgare till deltagande, utfärdades dessutom 50 Actier emot särskild lösen. Håraf uppkom således ett Bolag, som under namn af *Geographisk Inrättning* nu mera fortsätter utgifvandet af Chartorne öfver Sverige. z)

z) Det af Frih. HERMELIN utgifna Geogr. Verk öfver Sverige innehåller följande Chartor.

Första Afdelningen:

Titelblad.

1. *Sverige*, med tillgränsande Länder, Hans Maj:t Kon. GUSTAF IV ADOLPH i underdånighet tillegnad af S. G. HERMELIN, Stockholm 1797.
2. *Westerbotten och Svenska Lappmarken*; på Bergs-Rådet Frih. S. G. HERMELINS anstalt och omkostnad, efter äldre och nyare Chartor, samt observationer vid en resa år 1795 af ANT. SWAB, Bergmästare &c., och CLAS WALLMAN, Marckscheider. Af den sistnämnde vidare tillökad 1796.
3. *Ångermanland, Medelpad och Jämtland*, efter den af Landsh. Frih. P. A. ÖRNSKÖLD år 1771 utgifna Charta, med tilläggningar af S. G. HERMELIN 1797.
4. *Herjedalen*, författad efter den af Landsh. och Comm. Gr. F. A. U. CRONSTEDT lemnade Charta och efter observationer vid en resa år 1796 af A. SWAB och P. M. ROBSAHL. På Bergs-Rådet Frih. S. G. HERMELINS anstalt och omkostnad utgifven 1797.
5. *Gestrikland och Helstingland*, sammandragen under Landsh. och Commend. Gr. F. A. U. CRONSTEDTS in-seende af Ingen. OL. INSULANDER år 1796. Utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. (1797).

Hr Frih. HERMELINS bemödanden att utvidga kännedomen om Landskapen inskränkte sig icke

Andra Afdelningen:

Titelblad.

6. *Svea Rike och Norra Delen af Sverige*, utgifven af Geogr. Inrättningen 1811. Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM.
7. *Stockholms Högdingdöme*, efter meddelta Chartor och underrättelser af Öfv. Ståthållaren och Landsh. m. m. Gr. S. af UGGLAS, och efter nyare mätningar, resor och Astron. observationer, förf. af C. P. HÅLLSTRÖM, 1802 utgifven af Frih. S. G. HERMELIN.
8. *Upsala Högdingdöme*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM.
9. *Nyköpings Högdingdöme*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN, Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM.
10. *Westerås Högdingdöme*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Efter äldre Chartor, med rättelser och tilläggningar under resor af Bergmäst. C. A. HJORT af Orns och efter nyaste Astron. observationer förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1800.
11. *Örebro Högdingdöme*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Efter sammandragna geom. mätningar och flere Orters åren 1798, 1801 och 1802 astronomiskt bestämda lägen förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1803.
12. *Stora Kopparbergs Högdingdöme eller Dalarne*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN, förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1800.
13. *Kopparbergs, Sätters, Näsgräds och Wester-Bergslagens Fögderier*, i Stora Kopparbergs Höfd. utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1800.

Tredje Afdelningen:

Titelblad.

14. *Götha Rike eller Södra Delen af Sverige*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Efter äldre och nyare Chartor samt Astron. observationer förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1807.
15. *Carlstads Högdingdöme eller Wärmeland*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Efter nya Astron. observationer och sammandrag af geom. mätningar förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1808 2 blad.
16. *Skaraborgs Högdingdöme*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Efter geom. Chartor, nyaste Astron. observationer och under resor gjorda rättelser förf. af C. G. FORSELL 1807.
17. *Elfsborgs Högdingdöme*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Enligt nyaste Astron. observationer samt under resor förbättrade äldre geom. Chartor, förf. af C. G. FORSELL 1808.
18. *Götheborgs och Bohusläns Högdingdöme*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Förf. af C. G. FORSELL 1806.

allenast till deras graphiska framställning. De utsträcktes, i oskiljaktigt sammanhang dermed, äfven

19. *Halmstads Högdingdöme*, utgifven af Frih. S. G. HERMELIN. Förf. efter geom. Chartor samt under resor gjorda mätningar och observationer, af C. G. FORSELL 1807.
20. *Jönköpings, Kronobergs och Blekinges Högdingdömen*, utg. af Frih. S. G. HERMELIN. Efter äldre Chartor och af Capit. C. G. FORSELL under resor gjorda rättelser förf. af C. E. HÅLLSTRÖM 1809.
21. *Östergötland*, utg. af Frih. S. G. HERMELIN. Efter den af Förste Landtm. M. WALLBERG sammandragna Charta och enligt nyaste Ortsbestämmelser förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1810.
22. *Gottland eller Wisby Högdingdöme*, utg. af Frih. S. G. HERMELIN. Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1805.
23. *Malmöhus eller Christianstads Högdingdömen eller Skåne*, utg. af Geogr. Inrättningen. Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1812, 2 blad.

Fjerde Afdelningen:

Titelblad.

- Storfurstendömet Finland*, utg. på Frih. S. G. HERMELINS anstalt och omkostnad. Sammandragen och författad af C. P. HÅLLSTRÖM 1799.
- Uleåborgs Högdingdöme*, på Frih. S. G. HERMELINS anstalt och omkostnad, förlattad enligt särskilde Chartor och anmärkningar under resor af G. P. HÅLLSTRÖM 1798.
- Wasa Högdingdöme*, utg. af Frih. S. G. HERMELIN. Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1798.
- Savolax och Carelens eller Kuopio Högdingdöme*, utg. af Frih. S. G. HERMELIN. Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1799.
- Nylands och Tavastehus samt Kymmenegårds Högdingdömen*, utg. af Frih. S. G. HERMELIN. Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1798.
- Åbo och Björneborgs Högdingdöme*, utg. af Frih. S. G. HERMELIN. Förf. af C. P. HÅLLSTRÖM 1799.

Till hela Samlingen hör ett generelt Titelblad, som tillika upptager en förteckning öfver Chartorne. I början utgjorde de öfver Finland andra Afdelningen, men äro nu mera att anses såsom ett Bihang till detta Verk. Vid slutet af 1814 var Chartan öfver Calmar Län ännu icke färdig.

Då det varit mig uppdragit, att författa de fleste af dessa Chartor, samt anställa dertill hörande observationer och undersökningsresor, torde det äfven vara mitt åliggande, att dels vederlägga, dels förklara de anmärkningar, som vid dem blifvit gjorda eller vidare kunde anföras.

- 1:0 Utländska Recensenter hafva med skäl erinrat, att vid längdens beräknande första Meridianen genom Ferro icke bordt antagas $19^{\circ} 53' 45''$ vesterom Paris, utan jemnat 20° , såsom nu allmänt af Geographerne brukas. Enligt de äld-

till ett ämne, som ensamt förmått grundlägga ett varaktigt minne af hans förtjenster mot vetenska-

- sta uppgifterne skulle meridianskillnaden mellan Paris och Ferro vara $19^{\circ} 53' 45''$, och det med sådan visshet, att K. LUDVIG XIII år 1654 förordnade, det denna beräkningsgrund för längden borde af Franska Geographer iakttagas. De afveko dock snart derifrån. Redan de l'ISLE och d'ANVILLE utsatte första Meridianen i rundt tal 20° v. från Paris; de öfrige följde deras exempel, och sluteligen har man allestädes, utom i England och Spanien, antagit samma grund, ehuru låget af Ferro, enligt nyare observationer icke inträffar noga hvarken med den ena eller andra uppgiften. I Sverige räknades längden på de äldre Chartorna från Upsala Meridian, men sedermera från den genom Ferro, med skillnad af $19^{\circ} 53' 45''$ från Paris, förmodeligen på Vetenskaps Academiens auktoritet, i hvars Handlingar denna bestämmelse af våra namnkunnigaste Astronomer stadgades. Efter densamma blefvo äfven NORDENANKARS Sjökort utlaggda. Säsom nybörjare och mindre erfaren var det mig icke tillståndigt att ändra det antagna sättet, tills efterhand förvärfvad bekantskap med den geographiska vetenskapens sednare framsteg, berättigade mig att afvika från en sats, som var grundad endast på gammal häfd. På Chartorna öfver Norrland, Finland och Svea Rike är första Meridianen räknad $19^{\circ} 53' 45''$ v. fr. Paris, men på dem öfver Götha Rike jemnt 20° .
- 2:o Invändes, att Chartorne icke äro i samma Scala. För lättare jemförelse är det visserligen beqvämt, att Provinschartor öfver ett Rike hafva lika måttstock, men för Landskap af så skiljaktig vidd, som de Svenska, är detta icke görligt. Om man jemförer ytterligheterna, det dåvarande Westerbottens Län 2131 quadr. mil och Bleking af 27 qv. m. skulle en Charta öfver det förra blifva nära 80 gånger större; och hvarmed vill man då uppfylla densamma öfver ett föga bebodt och otillräckligt känt Land, för att gifva den en comparativ fullständighet med Chartan öfver det sednare? Så mycket Länens inbördes vidd tillåtit, har samma Scala blifvit nyttjad för serskilda trakter i Riket. — På den anmärkning, att ett visst och i rundt tal exprimeradt förhållande till naturliga storleken icke blifvit iakttagen, svaras, att denna förträffliga lärosats långt ifrån att ännu vara allmänt använd, icke var bekant hos oss, då de första Chartorna utgäfvos. Vid de nyare är den deremot begagnad. Föröfrigt må erinras, att hvar Charta innefattar ett helt för sig; fullständigheten är olika efter tillgången på materialier, Landets vidd och derefter lämpade mängd af föremål.
- 3:o När Chartorna öfver till hvarandra gränsande Län jemföras, komma gränslinierna icke allestädes öfverens, ett fel som sorgfälligt bördt undvikas. Detta har dock ofta

perna. Vi erinre oss, att blott få och ett emot Landets vidd icke svarande antal af Ortsbestämelsemelser voro att tillgå, då han började sitt Charteverk. Bristen var i synnerhet kånbar, hvad de inre delarne af landet beträffar, och utom dess afhjelpande hade man äfven med de bästa Specialer ej kunnat rätta felaktigheterna i det hela. Det var icke ett lätt och i hast verkställt företag, att

varit oundvikligt. Hvar Charta grundar sig på de Specialer och underrättelser, som öfver den ort hon föreställer kunnat erhållas; men det har mer än en gång händt, att säkrare uppgifter rörande gränsorna och trakten omkring dem varit att tillgå vid utarbetandet af Chartan öfver nästa Landskap. Naturligtvis borde då de bättre källorna begagnas, om ock olikheter med en annan redan utgifven Charta blefvo en följd deraf. I den enda händelse hade olägenheten varit undviklig, att ämnena till alla Chartor förut skulle varit anskaffade, innan man skred till utarbetning, men detta hade hindrat ders successiva utgifvande. Ett vant öga urskiljer snart det felaktiga och i allmänhet eger en sednare utkommen Charta företrädre framför en äldre.

4:o På dessa Chartor finnas hvarken berg, skogar eller mossar utmärkte, föremål, som de flesta Svenska Landskap hafva i öfverflöd; men detta öfverflöd förutsätter, att en stor del af Chartorna då måst fyllas med dylika föremål. Man fordrar, att åtminstone rådande Bergsträckningar icke få saknas på en god Charta. Hvilka äro likväl de mera vidsträckta och sammanhängande Bergsryggar, som förekomma t. ex. i den södra hälften af Riket. Man förblande ej Bergsryggar med Landthöjderne, som åtskilja serskilda vattenystemer; de sednare äro många och till en del anmärkningsvärda, men ingen af den höjd och beskaffenhet, att den kunde såsom topographiskt föremål utmärkas. Den största, hvilken delar vattnen åt Östersjön och Westerhafvet, uppnår ej 500 fots höjd öfver hafsytan, och är på de flesta trakter lika bebyggd som det öfriga Landet. Bergen äro i allmänhet spridda, utan annat sammanhang än den likartade egenheten af deras beståndsdelar, och i jemförelse med berg i andra Länder blott små kullar. En sann framställning af jordytans yttre former, kan ej heller möjligen uttryckas med den ringa kännedom vi om dem för närvarande ega. I geologiskt hänseende äro deremot Landt- och Bergshöjderne af viktigt interesse. Mera undersökta än hittills skulle de troligen lemna oväntade resultat till bestämmande af Landets Climat, rådande jordmåner och en i följd deraf förbättrad cultur.

genom de hittills bekanta methoderne bestämma så många orters längd, som nödvändigt fordrades. Men användandet af den för Geographien vigtiga uppfinning, att medelst Chronometer härleda längder, började, genom förut lyckligen utfallna försök och deraf stadgad erfarenhet om dess nytta, blifva allmänt vid den tid, då Hr Frih. HERMELIN beslöt fortsätta utgifvandet af Chartorna öfver Sverige, och han fattade snart den föresats, att äfven hos oss införa och begagna denna förträffliga method å).
Chro-

- d) Det svåra problemet, att på ett enkelt och lätt men säkert sätt finna orters längdskillnad, var ännu icke nog upplöst, för att frikalla Astronomerne från ytterligare utvecklande deraf. Äfven Regeringarne togo nära del deri, såsom ett medel att befordra Sjöfarten. Solförmörkelserne ansågos väl bäst egnade till detta ändamål, men de inträffade sällan och kunde således icke när som helst gifva elementer till längdberäkning, särdeles på sjön, der man ofta behöfde denna utväg att bestämma Skeppets läge. Man föreslog och begynte anställa mätning af distancer mellan Månen och Solen eller Fixstjernorna, men detta sätt förutsatte en noggrann kännedom om Månens teori och rörelse. Det berodde således väsentligen på goda Mån-Taflor att finna längden till Sjöss. Till uppgörande af sådana företogo sig D'ALEMBERT, LA GRANGE, EULER, CLAIRAUT och TOB. MAYER djupa analytiska undersökningar, dem den sistnämnde tillika pröfvade och rättade genom mångfaldiga observationer, samt till följd af dem utgaf Tabeller, hvilka vunno det uppteende, att de 1765 belöntes med 5000 L. Sterl. af Longituds Commissionen i London. Men så väl denna, som alla andra metoder att observera Längden hero ovillekorligen af en säker tidsbestämelse, och denna åter af goda och jemntgående Ur. Pendeluren voro långt förut bragta till fullkomlighet, men naturen af deras mechanism medgaf hvarken någon förflyttning från en ort till en annan med bibehållande af en orubbad gång, eller deras användande på sjöresor, under hvilka man i synnerhet saknade utvägar att mäta tiden. Ur som drevos med fjederkraft borde i detta afseende blifva de tjenligaste; den vanliga sammansättningen lofvade likväl ingen pålitlighet utan stora förbättringar i konsten att förfärdiga dem.

Parlamentet i England och Vetenskaps Akademien i Paris, utsatte ansefliga belöningar för goda och profgiliga Sjöur i anledning hvaraf flere berömda Konstnärer föresatte sig att täfla derom. Urmakarne LA ROI och BARTHOU i

Chronometer och Spegel-Sextant blefvo från Eng-

Paris ingåfvo slutligen sina arbeten, hvilka efter anställda försök funnos så fullkomliga, att den förre erhöi dubbla belöningen och den sednare lifvids pension. — Sedermera hafva dock de Franska Längduren icke vunnit särdeles förtroende. I England var man mera nogräknad med detta vigtiga ämne, till mindre förmon för den person, som der id gjorde sig namnkunnig, än för fullkommandet af hans uppfinning. Sedan HARRISON genom förtärdigande af förträffliga Sjöur, hvilka utstodo en vida strängare pröfning, än man begärt, hade gjort sig förtjent till den derföre utsatta belöningen af 20000 L. Sterl. hvaraf han likväl icke erhöi stort mer än hälften, begynte äfven Urmakarne ARNOLD och KENDAL att på de af HARRISON uppgifna grunder sammansätta dylika ur, bland hvilka den sednares i synnerhet förtjente allmänt bifall. Möjligheten af goda Sjöurs förtärdigande var således afgjord, och många upprepade försök öfvertyga om deras ofelbara nytta på långvariga Sjöresor.

Den ena upptäckten föranleder merendels till en annan. Längdens finnande medelst såkra Ur borde kunna ske med lika förmon på landet, som på sjön. Storleken och sammansättningen af de egentliga Sjöuren tillåto dock icke en bekväm transporter till lands och de tälte ej heller den olikhet i rörelse, som ett åkdon äger i jämförelse med ett seglande skepp. Det hade lyckats en Konstnär i London, MUDGE, att uppfinna en ny inrättning af oro som medgaf en förminskning af Urets volume ända till vidden af ett större Fickur, och att till densamma anbringa en compensation för temperaturen. Omkring medlet af 1780-talet, då Grefve BRÜHL i egenskap af Sachsisk Minister vistades i London, uppmuntrade han, såsom kunnare och befordrare af Astronomien, Urmakaren Jos. EMERY, född i Sveitz, att förtärdiga Ur af denna inrättning, hvilka sedan blifvit så fördelaktigt kända under namn af Chronometrar. Grefve BRÜHL anställde sjelf resor i England, för att pröfva dem, och vid sin återresa genom Paris till Tyskland, bekräftade han med flera nya resultat deras förvånande noggrannhet och de stora fördelar Geographien skulle hemta af ett omsider funnet sätt, att med lätthet och pålitlighet bestämma längderne. Baron von ZACH på Seeberg vid Gotha, underlåt ej att genom vidare försök bestyrka denna vigtiga omständighet, samt att kungöra och på det högsta recommendera den nya methoden.

I förening härmed arbetades äfven på förbättrande af Instrumenterne till afmätande af de himmelska föremålens högder och synbara afstånd från hvarandra, verktyg, hvilka med egenskapen af den möjligaste noggrannhet borde äfven hafva den, att vara förbara och lätt handterliga. Redan 1731 hade HADLEY uppfunnit sådana under namn af Spegel-Sex-

land anskaffade *ä*), och den första resan till observationers anställande skedde 1798. De hafva sedermera nästan alla år blifvit fortsatta, dels genom Hr Frih. HERMELINS och Geographiska Inrättningens försorg, och dels af Sjömåtnings-Corpsen, som äfven eger dylika Instrumenter. Mer än hundra orter äro till bredd och längd bestämda med erforderlig pålitlighet, ibland dem många medelst fleråriga observationer bekräftade, och några med sådan framgång, att båttre öfverensstämmande utslag genom de strångaste astronomiska metoder icke erhållas *ö*).

tanter och Octanter, tjenliga egentligen till observationer på sjön, men de behöfde förbättras och erhålla nödig brukbarhet till observationer äfven på landet. I denna del utmärkte sig framför andra den namkunniga Instrumentmakaren RAMSDEN i London, som icke allenast bragte Sextanterne till den högsta grad af fullkomlighet, utan ock genom bruket af artificiell Horizont gjorde dem ytterst bekväma för observationer till lands.

ä) Denna Academiens Ledamot, Hr Bergmäst. BROLING, vistades då i London, och anmodades om biträde med dessa Instrumenters beställning. Valet af en skön Spegel-Sextant af RAMSDEN och en Chronometer af ARNOLD, den bästa, som då kunde fås, rättfärdigade hans kända insigter i de mekaniska Konsterne och hans fina urskillning i bedömandet af detta slags tillverkningar.

ö) För dem, som ännu till äfventyrs ville draga pålitligheten af chronometriskastämmelser i tvifvelsmål, må följande profstycken tjena att derom ingifva en fördelaktigare tanke:

Örebro i tid vester från Stockholms Obs.

1798	- - -	<i>O^t</i>	11'	20''01	SCHULTÉN.
1801	—	—	—	21,50	HÄLLSTRÖM.
1802	—	—	—	22,69	H.
1803	—	—	—	20,85	H.
1804	—	—	—	21,01	SCH.
1805	—	—	—	21,79	H.
1806	—	—	—	22,08	H.

Calmar i tid v. fr. Stockholms Obs.

1804	- - -	<i>O^t</i>	6'	49''00	HÄLLSTRÖM.
1807	—	—	—	49,72	FORSSELL.
1810	—	—	—	49,74	HÄLLSTRÖM.
1812	—	—	—	48,77	
1814	—	—	—	51,21	

Tid efter annan har Sverige egt Vetenskaps-
idkare, hvilka gjort sig kände genom forskningar

Götheborg, Nya Warfvet, i tid v. fr. Stockh. Obs.

1803 - - -	O^t	24'	35'',60	} SCHULTÉN.
	—	—	36'',42	
1804	—	—	35,25	
	—	—	34,30	

Resultaten af jemförelserne mellan chronometriska och trigonometriskastämmelser utfalla i allmänhet lika förmånligt. Det är klart, att allt härvid ankommer på en god och bepröfvad chronometer. Stundom inträffa väl oförklarliga anomalier i dess gång, men då må man ock ej begagna de ovissa utslagen.

I sammanhang med ämnet torde några anmärkningar rörande Längden af Stockholms Observatorium här så mycket mindre vara öfversflödiga, som alla observationer blifvit beräknade från dess Meridian, hvars slutliga fastställande således är för vår Geographie ett angeläget föremål. Kort efter fullbordandet af denna inrättning var dess första Föreståndare sorgfälligt om att bestämma Geographiska läget deraf, ett för hvarje välbestäldt Observatorium nödvändigt vilkor. Genom mångfaldiga observationer fann WARGENTIN bredden vara $59^{\circ} 20' 31''$. (V. A. H. 1759), hvilken dock sedermera blifvit ökad med $3''$, genom anbringande af de förbättringar, till hvilka nyare elementer kunnat föranleda (S. CRONSTRAND V. A. H. 1811). Deremot har längden varit ändringar underkastad. Äfven den fanns af WARGENTIN, medelst Jupiters Månars förmörkelser, i det närmaste lika med hvad man nu antager den att vara, neml. $1^{\circ} 2' 51''$ i tid öster från Paris. (V. A. H. 1761); men de af LEXELL, i anledning af Solförmörkelserne 1764 och 1769, uträknade resultat gifvo längden 3 och 4 tidssekunder större. (V. A. H. 1773). Det förretråde denna method egde framför den förra, stadgade anseendet af den nya uppgiften, ehuru ett af par Solförmörkelser härledt utslag icke var något bevis för pålitligheten, desto mindre, som LEXELL och RUMOWSKY flerstades uti Petersb. Vet. Acad. Handl., af både dessa och sednare Solförmörkelser, beräknat denna längd $1^{\circ} 2' 51''$ eller $52''$. Emedlertid förblef den hos oss vid $1^{\circ} 2' 55''$, tills 1798 och följ. åren Tidskrifterne Allgem. Geogr. Ephemeriden och Monatl. Correspondenz spridde nytt ljus härpå. Alla här observerade Solförmörkelser och Stjernors bortskymningar af Månen uträknades å nyo af Astronomerne TRIESNECKER och WURM samt infördes i dessa Skrifter. Medeltalet af dessa resultat gifver Stockh. Observ. Längd till $1^{\circ} 2' 51'',80$ eller i rundt tal $52''$. Det drog dock ut några år, innan man ville antaga denna så rick-

och arbeten i Petrographien, och ehuru ingen med en geologisk öfversigt omfattat hela landet, hafva dock serskilda orter blifvit temligen undersökta. Nödvändigheten att låra känna vissa Malmfält påkallade ett närmare utforskande af deras beskaffenhet, och Sveriges Flötstrakter, spridda utan sammanhang mellan de vidsträckta Gneusfälten, ädrogo sig framför dessa de naturkunniges uppmärksamhet. Redan VON LINNÉ beskref några af dem. Sedermera hafva Hrr Frih. HERMELIN, GEJER, HISINGER och HJELM genom utförligare undersökningar bestämt Flötslagrens beståndsdelar och utsträckning. Men de Special Chartor, som öfver dem funnos, framställde dem endast i isoleradt skick; begrepet om deras låge i hånseende till kringliggande bergstrakter, samt allmänna egenskapen af de jord- och bergarter, hvaraf de omgäfvos, kunde af dessa icke inhemtas. Vål voro underrättelserne i detta fall ej nog tillräckliga; Hr Frih. HERMELIN ville dock begagna hvad redan blifvit samladt, till utgifvande af mera generela petrographiska Chartor öfver de märkvärdigaste orterne. De utkommo mellan åren 1800 och 1804.

tiga uppgift, som den för närvarande kunde erhållas. Nu mera är den allmänt gällande och skall troligen genom uträkning af de sednaste observationerne stadfästas. — Med låget af Observatorierne i Upsala och Lund är det sämre beskafadt. Man bibehåller än samma bredd för Upsala, som CELSIUS bestämde 1736 (*Memoires présentés*, IV Band.) och SCHENMARK antog bredden af Lund sådan som den observerades af PICARD 1671, (*Voyage*, &c. par Mr PICARD 1680). Hvarken Instrumenter eller räknings-elementer tillåto dessa tider någon erforderlig noggrannhet, och sedermera har ingen befattat sig med nyare observationer. Längderne behöfva ock en närmare undersökning. Den af Lund torde likväl, i anseende till granskapet med Köpenhamn, få anses temligen bestämd, äfven genom geodätiska mätningar. En dylik sammanbindning mellan Upsala och Stockholm återstår ännu.

Då en allmän geologisk kännedom af Fådernes-landet ännu är föga utvecklad och bearbetad, men troligen i en framtid skall utgöra ett viktigt ämne till nya undersökningar, tjena dessa Chartor till en nyttig ledning dervid 1).

Betraktandet och undersökningarne af de fysiska märkvärdigheter, som jordytan framter i afseende på utsträckningen, relativa höjden och inra beskaffenheten af de förnämsta Bergsryggar hafva i vår tid mer än förr sysselsatt Geologerne. I början ansåg man dem för isolerade föremål, liksom tillfälligtvis danade att öka naturens mångfaldighet och bidraga till en del af hennes verkningar och behag. En nogare forskning af så väl deras beståndsdelar, som riktningen af deras läge, ledde småningom uppmärksamheten på deras inbördes sammanhang, och ju mer fullkomnade Chartor öfver Länder man erhöll, desto verkliga-

1) De af Frih. HERMELIN utgifna Petrographiska Chartor äro följande:

Petrogr. Charta öfver Södra delarne af Sverige och Norge, 1804.

D:o öfver Nerike, 1804.

D:o öfver medlersta delen af Göttharike, 1804.

Dito öfver Skåne, 1804.

Plan och Profil-Chartor öfver Stora Kopparbergs Grufva, sammandragne på Frih. S. G. HERMELINS anmodan, efter förutgjorda mätningar, af C. WALLMAN, 6 Blad.

Ädelforss Guldgrufvor och Malmfält uti Alsheda Socken i Småland, afmätte år 1786 af ANT. SWAB.

Svappavara Koppar och Jern-Grufvor i Torneå Lappmark.

Gellivara Jernmalmsberg, af C. M. ROBSAHM, 1800.

Dessa bägge höra till Frih. HERMELINS försök till Mineralhistoria öfver Lappmarken och Westerbotten 1804.

Till Hr V. HISINGERS Skrifter uti K. Vet. Acad. Handl. höra följande Chartor:

Petrogr. Charta öfver Skaraborgs Län, 1797.

D:o öfver Halle och Hunneberg, 1797.

D:o öfver Gottland, 1798.

D:o öfver Öland, 1802.

D:o Flötserne uti Rättviks, Ore, Orsa, Mora och Sephia Magdalena Socknar, 1804.

re blef ofvertygelsen derom. Strömarnes ursprung ifrån de rådande höjderne och deras lopp åt motsatta sidor till de kringliggande hafven, Ländernas form och sträckning parallelt med bergåsarne och fortsättningen af öar i samma riktning; lemna nu mera intet tvifvelsmål om höjdernas sammanhang på jordytan. Att de stundom blifva mindre märkbara och förlora sig, vederlägger icke grundsatsen om deras gemenskap. Höglånda och ofruktbara trakter bära alltid spår af deras fortsättning. Ifrån dem utgå större och mindre förgreningar af lika beskaffenhet, men mera oafbrutna och spridda på längre afstånd från hufvudryggarne.

Såsom sådana hafva sednare tidens Topographer börjat att både uti beskrifningar och Chartor framställa dessa naturföremål; ehuru de i anseende till oändligheten af omvexlingar i deras yttre former icke kunna noggrannt beståmmas och afbildas. Ett prof på tillämpningen af denna lära till Fäderneslandets Geographie och naturliga beskaffenhet är den af Majoren vid Fältmättnings-Corpsen *) Hr C. AKRELL år 1811 utgifna Charta öfver Sverige. Den dertill hörande beskrifningen är ett förträffligt bidrag till kännedomen om Sveriges höjdsträckningar och af dem inneslutna Vattensystemer, och Statistiken, så vanvårdad hos oss, har deruti blifvit riktad med nya och lårorika uppgifter.

Till företag af större omfattning i den topographiska vägen hör äfven den samling af Chartor öfver Städerna, som Ingenieuren Hr N. G. WERMING utgifver. Allmänheten väntar med nöje fortsättningen af denna i sitt slag vackra

*) Nu Öfverste-Lieutenanten.

samling, som märkligt bidrager till kännedomen af Städernas topographie 2).

I samma mån som den förflutna perioden af 20 år utmärker sig framför de framfarna genom större Chartverk, har den äfven varit fruktbar på strödda Chartor öfver Svenska och Utländska Orter. De förras inflytelse på beredandet af allmänhetens smak för Chartkunskapen spridde sin verkan också till befrämjandet af de sednare. Man såg gerna, att hvarje afhandling af topographisk egenskap åtföljdes af en Charta, och tillfälliga anledningar bidro till utgifvande af de öfriga. Bland dessa utmärka sig några af särdeles förtjenst; de flesta äro, likt andra ströarbeten, af blandadt värde 3).

2) Följande äro de hittills utkomna Chartor öfver belägenheterna af Svenska Städer:

1806. Södertelge.

1808. Åbo, Helsingfors med Sveaborg och Wasa; dessutom Fahlun, Strengnäs, Mariefred och Kongelf i litet format.

1809. Götheborg och Torneå.

1810. Norrköping, Mariefred, Nyköping, Fahlun, Askersund, Philipstad, Carlstad, Christinehamn och Söderköping.

1811. Söderhamn, Huddiksvall, Kongelf, Säter, Linköping, Marstrand och Rôdesund.

1812. Gefle, Umeå, CarlJohansstad, Nora, Linde, Warberg och Lidköping.

1813. Grenna, Oscarstad, Sigtuna, Mariestad, Carlskrona och Falkenberg.

1814. Piteå, Strömsstad och Wenersborg.

3) En fullständig förteckning på graverade Chartor öfver Svenska orter finnes i 1:sta Delen af Hof-R. C. G. WARMHOLTZ's Bibliotheca Hist. Sveogoth. (Jemf. äfven LÜBCKES Schved. Gelehksamkeits Archiv.) Men som den slutar med 1783, torde det för samlare och älskare af det geographiska studium icke vara utan interesse att ega fortsättning deraf till närvarande tid. Svårigheten att erhålla under rättelse om redan utgångna Chartor må tjena till ursäkt, om någon här skulle saknas. Utom de förut anförda äro de öfriga, så vidt jag känner, dessa:

Öfver Svenska Orter.

1. Charta öfver belägenheten af Lora källor och tillhöriga ågor. &c. V. A. H. 1783.

Innan jag skrider till anförandet af de geographiska och typographiska Skrifter som de sed-

2. *Charta öfver Prästfjorden i Mälaren*, V. A. H. 1784.
3. *Ch. öfver Medevi Hålsobrunn, med dess belägenhet uti Östergöthland, Aska Hårad och Nykyrke Socken*. På anmodan af Hr Kammarh. M. ODENCRANTZ uppmått och författad år 1784 af Fr. EKMANSSON. Hör till CNATTINGII Dissert. om Medevi Brunnar, 1785.
4. *Ch. öfver thet Capit. och Prof. J. MELDERCREUTZ till Nybyggen förlänta Upodlings District kring Meldersteins Bruk i Westerbotten*. Hör till: MELDERSTEINS Bruk, dess Privilegier och förmoner, &c. af Em. EKMAN, 1785.
5. *Plan-Charta öfver Örebro-Stad*, förf. år 1784 af Ord. Ing. E. NYBERG; transporterad 1785 af F. A. WILNINGEN.
6. *Ch. öfver Örebro Stads Belägenhet, sammandragen af C. BECKMAN 1785*. Denna och föregående höra till BAGGES Beskrifning om Örebro.
7. *Ch. öfver Frälsehemmanen Skurup, Hylteberga, Sandåkra, Saritslöf och Ängemöllan*, af C. G. WADMAN 1783; uti Låsn. i Blandade Ämmen.
8. *Geogr. Ch. öfver Belägenheten af Garphytte Bruk samt Leke Bergslag*, författad af O. ÅKERREN. Hör till J. A. FAHLROTHS Hist. Beskr. öfver Garphytte Jern- och Ålunverk, 1786.
9. *Ch. öfver Gerresta och en del af Albo Hårad i Skåne*. V. A. H. 1786.
10. *Geom. Charta öfver Gestrikland*, sammandragen under Landshöfd. och Commend. Gr. F. A. H. CRONSTEDTS inseende af Hrr Ingenieurer LENÆUS och LAKE 1789.
11. *Westerbottens Högdingdöme och dertill hörande Lappmark*, transporterad 1782 af J. E. TÖRNSTÉN. Riksgränsen tillsatt år 1789 af C. H. BÄCK efter de af N. MARELIUS utgifna Chartor 1771.
12. *Ch. öfver Gestrikland*, sammandragen 1791. Denna och föregående höra till HÜLPHERS'S Beskrifn. öfver nämnde Landskap.
13. *Ch. öfver Söderfors Ankare- och Stångjerns-Bruk*, 1791. Hör till J. LUNDSTRÖMS Beskr. om Söderfors.
14. *Ch. öfver Bleking*. Hör till N. H. SJÖBORGS Beskrifn. öfver Bleking, 1792, 93.
15. *Landsvägarne genom Södra delen af Sverige*, af G. F. LINNERTJELM 1792.
16. *Ch. öfver Hven*, Hör till G. J. BILLBERGS Disp. de Insula Hvena 1795.
17. *Plan af Stockholm med dess Malmar*, af Fr. AKRELL, 1795, litet format.
18. *Väg-Charta öfver Gefleborgs Län*, af OL. INSULANDER, 1795. Hör till Vägvisaren öfver detta Län.

nare åren utkommit, och till en på dem grundad öfversigt af det skick, hvaruti denna del af Lit.

19. *Ch. öfver Strömsholms Slussverks Canal*, utg. genom Landsh. och Commend. S. AF UGGLAS's föranstaltande, 1796. På samma blad: *Ch. öfver en del af Westmanland*, som visar belägenheten af Strömsholms Slussverks Canal.
20. *Ch. öfver Strömsholms Slussverk*, 1796?
21. *Ch. öfver Calmar Lån och Öland*, till utgifvande befördrad af A. SPARRMAN, &c. 1796.
22. *Situations-Charta öfver Kaga och Kärna Församlingar uti Linköpings Stift.* (af M. WALLBERG, 1797).
23. *Plan-Charta öfver Stapelstaden Norrköping*, 1798.
24. *Ch. öfver Morala Ström ifrån Wetteren till Bråviken*, Denna och förgående höra till H. O. SUNDELIH Norrköpings Minne, 1798.
25. *Trollhättan med dess Canal och Slussar*, af C. AKRELL, 1798. I aquatinta.
26. *Barsta Hamn i Ångermanland*, afmätt 1799.
27. *Plan-Charta öfver Trollhättan, med dess nya Canal och Slussar*; efter pålitlig geometrisk afmätning förf. och utg. af FRED. AKRELL, 1800. På samma blad: *Göta Elf*.
28. *Ch. öfver Staden Fahlun och Stora Kopparbergs-Grufva*, förf. åren 1780, 1781 och 1782 af L. H. HILLESTRÖM. Transporterad 1800. Stora Kopparbergslagets resp. Ledamöter i ödmjukhet tillägnad af C. LINDERBERG.
29. *Ch. öfver Sverige*, copierad och utg. af FR. AKRELL 1801. Utgafs rätteligen 1789 och bifogades till 6:te Upl. af TUNELDS Geographie. Nu mera begagnas den till DJURBERGS Atlas Juvenilis.
30. *Våg-Charta genom Upsala Högdingdöme*, upprättad år 1801 af C. H. BÄCK; Hör till Wågvisaren genom Upsala Lån.
31. *Ch. öfver Luleå Lappmark, samt Luleå, Råneå, öfver och neder Calix Socknar i Westerbottens Höfd.* med derinom belägne Bergs-R. Frih. S. G. HERMELINS Bruks och Odling's Districter. Efter serskilda Chartor och under resor gjorda observationer författad af C. M. ROSSAHN 1801.
32. *Carte du Cours des Fleuves de Torneå, de Muonio et d'Alten, et d'une partie des côtes de la mer glaciaie.* Hör till A. F. SKÖLDEBRANDS Voyage pittoresque au Cap Nord, 1801.
33. *Plan af Carlbergs Slott och Trågård.* Hör till Krigs-Vet. Acad. Händl. 1803. (af A. C. AKRELL).
34. *Nya Kopparbergs Bergslag i Örebro Höfd.* utg. af Frih. S. G. HERMELIN, 1804. (förf. af C. P. HÅLLSTRÖM.)
35. *Grythytte Socken i Örebro Höfd.* utg. af Frih. S. G. HERMELIN, 1804. (förf. af C. P. HÅLLSTRÖM.)

teraturen befinner sig, vill jag i korthet omnämna de offentliga anstalter, hvilka blifvit vidtagna, att

36. *Ch. öfver Elfdals Socken*, med delar af kringliggande Socknar i öster Dalarne, förf. år 1804, att visa belägenheten af der befintliga och då kända Porfyrberg, af Geschv. E. HAGSTRÖM, V. A. H. 1804.
37. *Plan af Stockholm*, Konungen i underdänighet tillagnad af C. AKRELL, 1805.
38. *Ch. öfver Östergötlands Nordvestra Del*, efter pålitliga mätningar förf. af M. WALLBERG, 1805.
39. *Sammandragen Afvägnings Charta öfver Segelleden mellan Wenern och Wettern*; uppå vederbörlig befallning förf. af E. SCHWEDER.
40. *Sammandragen Afvägnings-Charta öfver Segelleden mellan Wettern och Slätbaken*, förf. af J. S. VON SCHULTZ. Denna och föregående höra till Frih. VON PLATENS Afhandl. om Canaler genom Sverige, 1806.
41. *Wäg-Charta öfver Norra Delen af Sverige samt Norrige*, af C. P. HAGSTRÖM, 1806.
42. *Ch. öfver Segellederne från Landsort till Stockholm*, så väl genom den vid Södertelje tillåmnade Canal, som förbi Dalarö och Waxholm; förf. i Kongl. Landtm. Contoret af C. E. ENAGRIUS och N. KJERNER, 1807.
43. *Ch. öfver en del af Lappska Fjällen*, förf. af G. WAHLENBERG, 1807. Hör till dess berättelse om mätningar och observationer för att bestämma Lappska Fjällens Högd och Temperatur.
44. *Plan af Carlskrona*. (P. E. ASPEGREN 1808).
1809 års Riksgränst mellan Sverige och Ryssland, af N. G. WERMING; tillika med plan af Torneå Stad.
45. *Östra Grufvorne i Norbergs Socken*.
46. *Grängesbergs Malmfält*.
47. *Bishopsberget*; denna och begge föregående, uti V. HISINGERS Saml. till en Mineral-Geographi öfver Sverige 1808.
48. *General-Charta öfver Götha Canalen*, föreslagen till sammanbindande af Wenern och Wettern med Östersjön. På Konungens allernädigste befallning, utstakad under Ölversten och Ridd. Frih. VON PLATENS inseende af Th. TELFORD 1808. Sammandragen och författad dels efter egna dels efter andra äldre och nyare mätningar och undersökningar af CARL och JACOB FORSSELL 1810.
49. *Ch. öfver Landsvägarne i Norrige*. Carte des Chemins de Post en Suede, af C. AKRELL 1811.
50. *Ozie Härads*. Hör till Prof. N. H. SJÖBORGS Samlingar till Skånes Historia och Beskrifning.
51. *Trollhättan*, Hör till: A trip to Trollhättan, 1813.
52. *Vattudragen och Landsvägarne emellan och omkring Stråderne i Wermeland*, af N. G. WERMING 1813.

för framtiden allt mera fullkomna kännedom om Fäderneslandet. De äro nya, icke i afseende på

53. *Landsvägarne mellan Städerna och Stockholms, Upsala, Nyköpings, Westerås, Örebro och Fahlus Höfd.* af N. G. WERMING 1814.

. *Öfver Länder och Orter utom Sverige.*

1. *Charta öfver Kgl. Svenska Amtet Neuenkloster med alla underliggande Gårdar och Byar.* V. A. H. 1785.
2. *Ch. öfver Förenade, Americanska Staterne,* uti Hist. Biblioth. 1784.
3. *Situations Charta öfver Svenska Arméens operationer i Ryssland* 1788.
4. *Situations Charta öfver trakten omkring Nyslotts Fästning,* recogn. under kriget 1788 af O. P. V. FIEANDT.
5. *Laitasilda Pass* (O. C. v. FIEANDT).
6. *Ch. öfver Finska Viken,* med deromkring belägna Provincier, &c. förf. uti Kongl. Landmät.-Contoret 1788.
7. *Ch. öfver 1789 års Fälttog i Finland,* af ROOS.
8. *Plan af Bataillen uti Svensksund den 24 Aug. 1789* emellan Kongl. Svenska Arméens Flotta &c. och den Kejsarl. Ryska Skärgårds Flottan, &c.
9. *Plan af Sjöslaget vid Svensksund d. 9 Julii 1790* der under Konungens eget Befäl Arméens Flotta segrade &c.
10. *Ch. öfver Situationerne vid Wärrelå (Wärälå).* Svenska och Ryska Arméens Läger samt de här å ömse sidor anlagda Förskansningar och Batterier år 1789 och 1790, då Freden slöts här sistnämde år.
11. *Carte de la Polynésie, ou la cinquieme partie de la Terre,* par DAN. DJURBERG, nouvelle edition 1790, beaucoup ameliorée.
12. *Ch. öfver Canalerne och utloppen emellan Öarne från S:t Barthelemy till Dog och Prickle Pear,* efter de sednaste observationer utlagd 1792 och dedicerad till Kongl. Vet. Acad. af SAM. FAHLBERG. — På samma blad: *Special-Charta öfver Inloppet och Hamnen Carenage samt Staden Gustavia.*
13. *Fransosernes Krigs-Theater,* HandCharta till Post-Tidningen. (G. BROLING) 1793.
14. *Ch. öfver Heinola (Kymmenegårds) Höfdingdöme* i Storfurstendömet Finland; efter geometr. och trigon. mätningar och observationer under Kammar-Rådet och öfver-Direct. E. AF WETTERSTEDTS inseende författad i Kongl. Landtm.-Contoret. Stockh. 1793.
15. *Ch. öfver S:t Barthelemy.* Konungen af Sverige GUSTAF IV ADOLPH i underdånighet tillegnad af Förf. SAM. FAHLBERG 1801.
16. *Preussisk manoeuvre vid Entenfang.*
17. *Kyro Pass; d:o Mylly och Hårkasilda Pass* på samma blad.

föremålet, men på sättet att gifva företagen en oafbruten framgång. Mätningar och undersökning-

18. *Porosalini Pass.*
19. *Anjala Pass.*
20. *Cavalleri-träffning vid Rohenitz i Böhmen.*
21. *Trakten omkring Breslau, (utan titel).*
22. *Embuscaden af Spigelberg uti Pomern.*
23. *Trakten omkring St Michels Kyrka i Finland. Denna och föregående 7 Chartor höra till G. ADLERSPARRES Krigs-Samlingar 1794-1804.*
24. *Plan af Slaget på Köpenhamns Redd d. 2 April 1801. (C. AKRELL).*
25. *Ch. öfver Köpenhamns Redd. (C. AKRELL 1812.)*
26. *Ch. öfver Hafvet Marmora, copierad efter den som finnes i Le Chevaliers Resa, 1802.*
27. *Slåttan af Ephesus, (utan titel).*
28. *Ch. öfver Thraciska Bosphoren.*
29. *Ch. öfver Svarta Hafvet eller Pontus Euxinus.*
30. *Eratostenis Verlds-Charta.*
31. *Carte de Constantinople. Denna och 5 föregående Chartor höra till: Resa till Propontiden och Svarta Hafvet, af J. B. LE CHEVALIER, öfvers. af E. BERGSTEDT 1802.*
32. *Ch. öfver Kemi Lappmark. På Frih. S. G. HERMELINS anmodan, enligt astronomiska observationer, författad under en resa omkring NordCap i Kemi Lappmark 1802 af G. WAHLENBERG. Hörer till Beskrifningen om Kemi Lappmark.*
33. *Situations-Charta öfver Trakten omkring Finska Arméens Lägerställe Lill Luolais Malm, jemte Tavastehus Stad, recogn. 1802 af Maj. O. GRIPENBERG.*
34. *Ch. öfver Köpenhamn. Uti underrättelser om Köpenhamn af ANGELIN 1806.*
35. *Våg-Charta öfver Finland, utg. af K. Landtm.-Contoret 1806. (förf. af C. P. HÅLLSTRÖM).*
36. *Preussen, Schlesien, Brandenburg samt Sachsiska Polen, af D. DJURBERG 1807.*
37. *Nejden omkring Danzig, af D. DJURBERG 1807.*
38. *Plan-Charta öfver Danzig och Weixelmünde, af D. DJURBERG 1807.*
39. *Plan öfver Stralsund med dess Fästningsverk, (1807).*
40. *Verlds-Charta, af G. J. BILLBERG, enligt Bowles's four sheet Map of the World, med tillägg, 1808.*
41. *Charta öfver Norrige, sammandragen och graverad af E. ÅKERLAND 1808.*
42. *Ch. öfver Själand, med gränsande Kuster, af N. G. WERMING, 1808.*
43. *Special-Charta öfver Rågervik 1808 (af E. ÅKERLAND). På samma blad en del af Finska Viken, utan titel.*
44. *Ch. öfver affären i Grönvikssund d. 30 Aug. 1808 &c. afsmått, ritad, graverad och utg. af O. J. HAGELSTAM.*

gar till militäriskt och hydrographiskt ändamål hafva länge förut, såsom redan i det föregående är anmärkt, blifvit verkställda, men blott af vissa

45. *General-Charta öfver de rörelser, som föregingo Slaget vid Preuss. Eylau d. 8 Febr. 1807.*
46. *Plan af Bataljen vid Gross Aspern emellan Franska och Österrikiska Arméerna d. 21 och 22 Maj 1809.*
47. *Plan af Bataljen vid Deutsch Wagram emellan Franska och Österrikiska Arméerna d. 5. och 6 Juli 1809.*
48. *En del af Innfloden, (utan titel).*
49. *Plan af Bataljen vid Marengo. Denna och 4 föregående Chartor uti Krigs Vet. Acad. Handl. för 1808, 1809 och 1810.*
50. *Plan af Slaget vid Enzersdorf d. 6 Juli 1809, utg. af N. G. WERMING.*
51. *Ch. öfver Batavien och Konungariket Holland, efter sednare indelningen af Departementer, utg. af E. ÅKERLAND 1809.*
52. *Ch. öfver Svenska Pomern med Rügen, utgifven N. G. WERMING 1810.*
53. *Ch. öfver Canarie Öarna, efter Bory de S:t Vincent 1805.*
54. *Special-Charta öfver Neder Egypten, efter B. Nouet.*
55. *Ungern, Dalmatien, Croatien, Slawonien, Syrmien och Siebenburgen, efter nyaste observationer 1808.*
56. *Ch. öfver Ön Rügen.*
57. *Special-Charta öfver Sydvestliga delen af Schweitz.*
58. *Ch. öfver Floden Missouri, efter Perrin du Lac. Stockholm 1811.*
59. *Plan af Kejsarl. Recidence Staden S:t Petersburg.*
60. *Plan af Paris.*
61. *Plan af Constantinopel och dess grannskap. Denna och föregående 8 Chartor höra till Archiv af nyare Resor till Lands och Sjöss, 1810 och 1811.*
62. *Sydvästra delen af Östersjön, med Öresund och Bälterne, af N. G. WERMING 1812.*
63. *Det af Ryssland, som upptager Trakten mellan och omkring Petersburg och Moskau, af G. WERMING 1812.*
64. *Europa, af D. DJURBERG. 1813.*
65. *Ch. öfver Tyskland, sammandragen och graverad af E. ÅKERLAND. Ny upplaga 1815. Norra Delen.*
66. *Tyskland, Södra Delen, af E. ÅKERLAND 1815.*
67. *Belågenheten af Leipzig, 1814 (E. ÅKERLAND).*
68. *Trakten omkring Leipzig, (rund) 1814.*
69. *Plan af Bataljen vid Leipzig; hör till Berättelsen derom af C. AKRELL 1814.*
70. *Plan-Charta öfver Staden Fredrikshald, samt der till hörande Fästningsverk, af D. DJURBERG 1814.*
71. *Plan-Charta öfver Hamburg. På samma blad: Belågenheten af Hamburg. (E. ÅKERLAND).*

dertill efter behof och omständigheter förordnade personer, hvilkas befattning endast varade på obestånd tid. Följderne deraf voro afbrott i förrättningarne och föränderliga planer i utförandet. Till förekommande af dessa olägenheter borde ständiga Corpser inrättas, som med fortsatt åtgärd och enhet i verkställigheten skulle fullfölja arbetet.

Det har länge varit en på erfarenheten grundad sanning, att Chartor och kännedom om Länder ej kunna umbäras vid förefallande krigsförrättningar, och en lycklig eller vidrig utgång af dessa har ofta berodt af goda eller bristande insigter i Topographien. Fordom använde man härvid blott resultaten af Geographernes underrättelser och arbeten; en militär behöfde då på sin höjd ett säkert öga och någon färdighet att afteckna fältet, när serskildta tillfällen det fordrade. Om theoretisk underbyggnad och praktisk bildning var sällan fråga. Men i samma mån, som konsten att föra krig, jemte alla dess delar, begynte byggas på vetenskapliga grunder, måste äfven all topographisk skiljaktighet inhemtas genom bestämda lärosatser och vana i utöfningen; och då det icke var förenligt med hvarje krigares detalj eller anlag att deri vinna en fullkomnad kunskap, insåg man nödvändigheten af att antaga och förordna vissa personer, som i egenskap af militärisk Corps endast borde befatta sig med topographiska föremål.

Recognoscerings Brigaden i Finland och Fortifications Staten i Sverige hade förut med berömvärd ifvër arbetat i denna väg, men ändamålet inefattade blott locala kännedomen af de närmast gränssorne belägna orter och undersökningen af vissa för Arméens förrättningar betydliga pass. Hvarken det hela i sin vidd eller vetenskaplig åtgärd togs dervid i betraktande. En förbättrad

och utvidgad plan för arbetet och varaktigheten af dess forigång, voro fordringar, som ej länge borde lemnas uppfyllda. General-Majoren G. W. AF TIBELL ingaf derföre förslag till inrättande af en Fältmättnings-Corps, hvilket af Kongl. Maj:t bifölls och stadfästades den 4 April 1805, och förordnades bemålte General till Chef för densamma. Utom Corpsens bestämmelse att åtfölja Staben och förrätta Ingenieurs tjenst i krigstider, är dess åliggande, att uppmåta och affatta en utförlig på astronomiska observationer och trigonometriska operationer grundad Militär-Charta öfver hela Riket, åtföljd af topographiska, militäriska och statistiska Beskrifningar, m. m. Bland Corpsens hittills fullbordade arbeten äro recognosceringen och upprättandet af en Charta öfver Westerbotten 4).

-
- 4) Nu mera är Fältmättnings-Corpsen förenad med Fortifications Staten, under gemensamt namn af Ingenieur-Corps. Den i sig sjelf förträffliga planen, att genom en följd af stora Trianglar sammanbinda och bestämma vissa hufvudpunkter, att ifrån dem utgå med flere smärre, för att tjena till rättelse och grundläggning för den speciela affattningen och att slutligen medelst geodätisk mätning upptaga detaljerne, torde likväl i sin vidd icke vara lätt verkställbar. Ett med skog nästan öfverallt bevuxet Land, som dessutom, få ställen oberäknade, icke upptages af rådande höjder, tillåter ej bekvämligen någon trigonometrisk operation af större omfattning. Äfven den geodätiska afmätningen af vidsträckta och glest bebodda Landskap torde i utförligheten möta oförutsedda svårigheter, eller åtminstone framskrida så långsamt, att en utförlig Charta öfver hela Riket icke hunne fullbordas på flere mansåldrar. Till vinnande af både lättad och skyndsamhet i arbetet kunna derföre medel begagnas, som för närvarande synas vara de enklaste och snarast ledande till ändamålet. Medelst sammandrag af befintliga Landtmätare-Chartor skulle Stom-Chartor öfver större eller mindre trakter beredas och desse sedan rättas och uppfyllas med nödiga detaljer genom recognoscering. Triangelmätningar böra derjemte anställas ålestades der de af locala omständigheter gynnas och i annat fall hufvudpunkter bestämmas genom astronomiska, chronometriska och pyrotechniska observationer.

Några år sednare inrättades äfven en Sjömåtnings-Corps, bestämd att ega lika befattning vid Flottornas operationer, som den förra i afseende på Arméens, och som äfven i sin mån skulle bidraga till Geographiens framsteg. Den stadfästades af Kongl. Maj:t genom utfärdad Instruction den 24 Febr. 1809. Med Corpsens föremål, att genom nya måtningar och undersökningar bereda en noggrann kännedom om kusterne och farvatnen, för- enades äfven inseendet öfver Lotsverket och andra till Sjöfartens befrämjande vidtagna anstalter.

Jag har förut historiskt framställt forlgången af de äldre hydrographiska förrättningarne och arbeten i Sverige. Det utkomna Sjö-Atlas innehåller resultaten af dessa forskningar, och det skulle vid första påseendet tyckas, som icke mycket vore ogjordt i denna våg; men det är merendels naturen af dylika företag, att de med hvarje steg till förbättring förråda närvarande brister och visa behovet eller möjligheten af ett vidare fullkomnande. Vål gåfvo de äldre måtningarne behöfliga ämnen till utarbetning af generela Sjökort, men en speciel kännedom om kusterne, i synnerhet betraktad ur en militärisk synpunkt, kunde af den aldeles icke hemtas 5). Icke heller hade en stor del af Skår-

Om den yttersta noggrannhet genom dessa utvägar ej kan vinnas, skall dock den grad af fullständighet ernås, som är förenlig med Sveriges local och tillräcklig för ändamålet.

5) Man behöfver blott kasta ögat på de äldre hydrographiska SpecialChartorne och man skall snart öfvertygas om deras stora bristfälligheter, och huru litet de svara emot tidehvarfvets fordringar. Anställda af måhända nitiska, men för ämnet hvarken theoretiskt eller praktiskt bildade personer, bår de astämpeln af Charteringskonstens barndom. De dertill hörande Triangelmätningar äro dels ofullständiga och dels felaktiga. Bevisen till mitt omdöme ligga i de äldre Chartor och Handlingar, som finnas i Sjömåtnings-Archivet. Man betrakte dem fördomsfritt och döme sedan om nödvändigheten af förnyad anstalt till vinnande af dugligare arbeten.

Skårgårdarne ännu undergått någon omständlig afmätning. Öfver Kusterne af Cattegat och Öresund, ifrån Norrska gränsen till Bleking, och af Norrbotten, ifrån Söderhamn till Torneå, saknades helt och hållit goda SpecialChartor, ehuru deras läge förut blifvit fastställdt genom Triangelmätningar. Vigten af en noggrann kännedom om de förra föranledde till Kongl. Maj:ts Bref af den 18 Nov. 1802, hvarigenom Professoren, sedermera Öfversten N. G. AF SCHULTÉN anbefaltes att besörja om och hafva inseende öfver en ny mätning af Bohuslåns Skårgård. Biträdd af Officerare vid Flottorne verkställde han densamma åren 1803 och 1804, ifrån Svinesund till Warberg. — Kort derefter fick Öfversten AF SCHULTÉN sig uppdragen en dylik befattning med afmätandet af Stockholms Skårgård. Som bekant är, hade denna Skårgård redan i början af förra århundradet blifvit aflättad af Gen. Dir. Baron GRIPENHJELM, hvars arbete för den tiden vålegde mycken förtjenst, men var icke användbar till hydrographiskt behof. Den nya mätningen verkställdes åren 1805 och 1806. År 1807 afmättes sydvästra delen af Åland, en förrättning, som året derpå afbröts af kriget med Ryssland.

Detta krig hindrade fortsättningen af mätningarne de begge följande åren. De politiska följderna af ett så olyckligt krig skola länge förvaras i sorgligt minne, men jag vill här återföra uppmärksamheten på en omständighet, som närmare rör förrevarande ämne. Då beskaffenheten af våra kuster fordrar ett helt annat sätt att försvara dem, än genom en Örlogsflotta i öppna Sjön, eller en sorgfällig bevakning till hindrande af landstigning och öfverraskande anfall, hafva vi med inrättan-

det af en Skärgårds-Flotta sökt vinna detta ändamål. Det är klart, att ett fördelaktigt användande af en sådan Flotta beror i alla händelser af en fullständig kännedom om Skärgårdarne samt att förvärfvandet och utvidgandet af denna kunskap således eger ett oskiljaktigt sammanhang med Flottans förrättningar och säkerhet. Hittills hade undersökningarne öfver kusterne varit endast en följd af tillfälliga uppdrag, och företagen förnyade eller afbrutna efter förekomna anledningar. En bestämd plan hade aldrig blifvit uppgjord eller fastställda grunder utstakade, hvarefter arbetet borde utföras och erhålla en lämplig enformighet i det hela. Hvarje dertill brukad individ följde vanligtvis det sätt att bemärka föremålen och uttrycka detaljerne, som var enligt med hans anlag eller bildning, och icke alltid vidtog den ena, der den andra slutat. Lågger man till allt detta den oordentliga och försummade vård, hvarmed Chartorna och Samlingarne handhades, hvilka likväl kostat Staten betydliga utgifter och åsyftade allmänt gagn, sammanstående flere förenade orsaker till påskyndande af en inrättning, vid hvilken det skulle åligga vissa personer, att efter gifven föreskrift, på vetenskapliga och hydrographiska grunder, afmåta och på Charta afbilda de ännu icke undersökta delarne af våra Skärgårdar, efter behof förbättra eller omgöra de äldre arbeten, att samla alla de underrättelser, handlingar och beskrifningar, som i hydrographiskt afseende äro nödvändiga samt uti ett SjöCharte-Archiv förvara och vårda desamma. Till detta ändamål stiftades Sjömåtnings-Corpsen 1809, hvaröfver Öfversten AF SCHULTÉN förordnades till Chef samt att tillika vara Öfver-Lots-Directeur. Liksom Fältmåtnings Corpsen i krigstider är införlifvad med General-Staben, böra

Officerare vid Sjömåtnings Corpsen åtfölja Flottorna och gå deras Befälhafvare tillhanda med de upplysningar, som omständigheterna fordra. — Sedan denna Corps inrättande har Skårgården från gamla Grisselhamn till Söderhamn blifvit dels ånyo undersökt, och dels de äldre deröfver varande Chartor öfversedde och förbättrade åren 1810 och 1811. 6)

Bland de i Sverige befintliga stora Insjöar, som äro föremålet för den inländska Sjöfarten, har Wenern, såsom förut är anmärkt, undergått behörig undersökning. Mälaren, omgifven af Rikets bäst odlade och frugtbara Landskap, afmättes redan på 1690-talet och långt förr än man tänkte på den förras affattande, hade man en i koppar stucken Charta öfver den sednare. En ny mätning öfver denna viktiga och mycket befarna Insjö, kunde dock ej umbåras, men hade kanske länge blifvit utan verkställighet, om ej fråga derom väckts under Riksdagen i Gefle 1792. Borgare-Ståndets Ledamöter från Städerna omkring Mälaren och från Örebro förnyade då den redan flere gånger förut gjorda anhållan, att farlederne uti Mälaren måtte nogare afmätas och undersökas samt med prickar förses. Det är föga sannolikt, att Sökanderne härvid åsyftat Sjökortets utgifvande öfver Mälaren. Egentliga ändamålet var att, sedan låget och antalet af prickarne voro bestämde, få dem jemnare fördelta till underhållande af Städerna, emedan stridigheter om denna skyldighet dem emellan uppstått.

6) År 1812 afmättes Östergöthlands Skårgård; 1813 Kusten af Skåne, från Kullen till Falsterbo, och 1814 förrättades en Triangelmätning öfver Blekinges Skårgård.

Straxt efter Riksdagens slut anbefaltes Öfversten LEJONANKAR att gå i författning om Mälarens afmätning och den påföljande sommaren användes till pliktningar och rättande af de äldre Chartorne. Capitainen AF HUSS (MELANDER) som anförde arbetet, insåg dock snart otillräckligheten af denna åtgärd och föreslog en alldeles ny mätning. Densamma blef bifallen och fortsattes åren 1793 och 1794, så att endast den närmast Stockholm belägna delen återstod. Men dervid stadnade ock arbetet för den gången, och hade troligen länge blifvit ofullbordadt, om icke den man, hvars patriotiska företag nyss förut ådragit sig vår uppmärksamhet, äfven i detta afseende omfattat ett tillfälle att öka sina förtjenster för Fäderneslandets Geographie. Hr Frih. HERMELIN erfor under utarbetandet af Chartorne öfver Landskapen i Svealand behovet af en god Charta öfver Mälaren. På gifven anledning anhöll han derföre hos Kongl. Maj:t att på egen bekostnad få låta afmätta den återstående delen af denna Insjö, med vilkor att få begagna altsammans deraf till Landskaps-Chartorna och äfven utgifva de tillåmnade Sjö-korten öfver Mälaren. Kongl. Maj:t som häruti med särdeles välbehag insåg det nit, Hr Frih. HERMELIN ådagalade medelst sina för det Allmänna nyttiga afsigter, behagade genom nådigt Bref af d. 19 Junii 1797 icke allenast lemna bifall till hans ansökning, utan äfven skänka honom de redan färdiga Chartorna och tillåt, att Kronans Fartyg, Instrumenter och Manskap skulle vid denna mätning få nyttjas, samt att Capit. AF HUSS, tillika med de Officerare han hade af nöden, finge efter öfverenskommelse med Hr Frih. HERMELIN förrätta densamma. Verkställigheten häraf skedde om sommaren 1798, och förvaras de nya Char-

torna öfver Mälaren bland Geogr. Inrättningens Samlingar, men Sjökortet hafva ännu ej hunnit utgifvas 7).

Det har förhållit sig i Sverige, såsom i andra länder, att Geographiska Beskrifningar öfver så väl hela Stater som deras serskilda delar varit allmänna, innan dessas graphiska afbildning på Charta blifvit med erforderlig noggrannhet framställd. Man skulle deraf draga den slutsatsen, att det är lättare att beskrifva ett land, än författa en Charta deröfver. I äldre tider, då man var belästen med blott ungefärliga uppgifter öfver Landets naturliga beskaffenhet, dess former, utsträckning och vidd, men deremot uppfyllde beskrifningarne med historiska, genealogiska och antiqvariska märkvärdigheter 8), kunde dessa lätt frambringas utan

- 7) Man må ej föreställa sig, att Mälarens fullkomliga afmätning och undersökning härmed blifvit fullbordade. Det var vanligt, att vid de äldre Sjömätningarne afse blott ett ändamål, det hydrographiska, och denna åsigt af sådana mätningar var ännu 1798 oförändrad. Man undersökte i allmänhet endast sjelfva farvattnen och hamnarne, samt upptog blott de tillstötande strändernes contourer, men uraktlåtit merendels allt hvad som låg utom kretsen af dessa föremål. Så tillgick det äfven vid Mälarens afmätning. Hela trakter, der inga allmänna segelleder framgå, lemnades ovidrörda, och den topographiska detaljen blef alldeles försummad. Om en fullständig Charta öfver denna så behagliga som vigtiga Sjö skall utgifvas, måtte en förnyad trigonometrisk och topographisk affattning nödvändigt förutgå.
- 8) Här af följer dock icke bestämdt, att alla dessa märkvärdigheter skola ur Topographierna utslutas. En vigtig historisk händelse kan hafva egt ett kraftigt inflytande på hela Ortens uppkomst eller förfall, medverkat till dess cultur och invånarnes hyfsning; man upptager blott tiden och resultaterna. Händelsernas orsaker och ordning lemnas åt Håfdatecknaren. Män, som genom stora och nyttiga företag gagnat och gjort sig förtjente af orten, böra visst nämnas och hedras, men med deras härkomst, släkt och öden må Genealogen befatta sig. I allmänhet äro Sveriges fornlemningar så få, så litet upplysande och af föga betydelse, att i de flesta Ortsbeskrifningar om dem intet blir att säga, utan kunna saklöst öfverlämnas åt Fornforskarens gissningar.

topographiska insigter. Med tiderna har denna kunskapsgren, jemte de fordringar man dervid fåstat, undergått förändringar. Statistiken utgör nu en vigtig del af Geographien, och den grundar sig mycket på en fullständig topographisk kännedom om länderne, hvilken åter icke utan måtningar och Chartor kan inhemtas. En brukbar och pålitlig Landsbeskrifning förutsätter således goda Chartor af flera slag, och då de statistiska ämnena skola samlas ur spridda källor och underrättelser, torde en beskrifvande framställning af ett Lands beskaffenhet, naturliga förmåner, invånare, näringsgrenar och borgerliga styrelse hafva flera svårigheter framför en verklig afmätning eller skickligheten att af strödda affattningar sammansätta en hel Charta. Det förra fordrar urskillning och en kritisk behandling; vid det sednare har man naturen för ögonen, hvilken man efter bekanta metoder och med i våra dagar fullkomnade verktyg afbildar.

Svenska Geographiska Litteraturen synes under loppet af de sist förflutna 25 åren icke hafva framskridit i samma förhållande, som flera andra kunskapsgrenar och ån mindre kunna i framsteg jemföras med mängden och värdet af de utkomna Chartorna. Jag lemna ofsgjort, huruvida denna brist härledt sig af väntan på Chartornas fullkomnande och utgifvande, af för ringa bekantskap med tillståndet och framstegen af detta lärdomsyrke i andra Länder, eller af liknöjdhet hos Nationen för utspridandet och emottagandet af kunskaper om Fäderneslandet. Om man kan antaga, att antalet af topographiska skrifter uppgår förhållningsvis till det belopp, som framfarna tider alstrat, så måste man dock beklaga, att få af dem i val af ämnen och deras planenliga anordnande ut-

märka sig för de äldre, eller förråda nyare åsigter, genom hvilka dessa arbeten skulle närma sig ett mot tidehvarfvets anspråk svarande skick.

Sjunde upplagan af den såsom classisk anseddä TUNELDS Geographie öfver Sverige utkom åren 1792-94, kort efter den sjette, men så ringa förbättrad emot denna, att de nästan kunna tagas för en och samma upplaga. Likväl är Beskrifningen om Finland i den sista alldeles omarbetad 9), och lemnar de andra delarne i fullständighet vida efter sig. Men äfven denna upplaga är redan utgången, och det må väl icke mera falla någon in att vilja förnya densamma. Det bör för ingen del förringa TUNELDS förtjenster för Sveriges Geographie, att hans arbeten som under en tidrymd af 50 år egt classiskt värde, för närvarande hvarken svara emot behofvet eller kunna anses enliga med godkända och stadgade grunder, på hvilka all geographisk forskning och framställning bör hvilat. Ett nyare verk öfver Sverige, författadt af Rect. DJURBERG, har väl sednare utkommit, åren 1806-08, i 4 Band, men äfven detta torde icke uppfylla de fordringar man fåster vid en Riks-Geographie. Bland villkoren dervid äro uteslutandet af vissa egenheter hos Författaren att gifva benämningar och uppgifter annat förhållande än de verkligen hafva; sorgfälligt iakttagande af underrättelsernas samtidighet (synchronism), utom hvilken de ämnen, som röra Landets statistik, icke kunna redigt fattas eller comparativa slutsatser af dem hemtas; ett med urskillning anställt val af de föremål som höra till Geographien, och framför allt, jemnhet i underrättelsernes

9) Af Canzli-Rådet och Prof. H. G. PORTEAN i Åbo.

meddelande, så att de i det ena ämnet eller för den ena orten icke äro öfverflödiga, då de brista för de andra. Till dessa fordringar höra äfven en critisk granskning af uppgifternes pålitlighet, med angifvande af källorne ur hvilka de blifvit tagna; undvikande, så vidt möjligt är, af miss-tag och ensidiga begrepp, samt en hos Författaren mera allmän vetenskaplig bildning, än man verkligen tror vara nödig för en Geograph. Efter mitt omdöme finnas dessa villkor blott till en del eller ofta alls icke uti sistnämnde arbete iakttagna. Utgifvandet af en fullständig Riks Geographie är derföre en from önskan, som måste lemnas till framtidens fullbordande, och ett företag, hvilket i anseende till många ännu saknade uppgifter och overkställda undersökningar torde möta flera svårigheter.

De sednast utgifna Beskrifningar öfver Sveriges serskilda orter innehålla väl i allmänhet goda materialier i Topographien och Statistiken, men dem fattas måhända dels fullständighet, dels enhet och plan i ämnenas behandling. Några få 10), hvilkas författare röja ljusare åsigter af den topographiska litteraturens nyare framsteg, kunna från detta omdöme undantagas. Men i et land, der man synes vara föga bekant med utländska mönster i denna våg, der ingen critisk litteratur rensat förutfattade meningar, stadgat en allmän och sakenlig plan eller utstakat gränssorna och formen för dylika skrifter, samt, såsom en följd af allt detta, hvarje författare blifvit ledd af sina individuela begrepp, kan det väl ej heller ännu med skäl väntas någon fullkomlighet här 11).

10) Bländ dessa må nämnas Hr Doct. C. WAHLENBERGS förträffliga Beskrifning om Kemi Lappmark, Stockh. 1804 4 o.

11) De förnämsta nyare topographiska Beskrifn. äro följande:

Bland de geographiska ämnen, som hittills blifvit minst utredda och således påkalla framtidens åtgärd och forskningar, är kannedomen om

-
- Samlingar till en Beskrifning öfver Norrland,
 Om *Westerbotten*, af A. A. HÜLPHERS, West. 1789, 8:o.
 Om *Gestrikland*, af D:o WESTERÅS 1793, 8:o.
 Om *Westerbottens Städer*, af D:o 1797, 8:o.
Äldre och nyare märkvärdigheter vid Stora Kopparberget,
 samlade af E. HAMMARSTRÖM, Fahlun 1789, 3 Del. 8:o.
Söderfors Ankarbruks-Historia, förf. af J. LUNDSTRÖM,
 Ups. 1791, 4:o.
Försök till en Beskrifning öfver Nora och Lindes Bergs-
lagers Fögderi i Örebro Högdingdöme, Örebro 1791, 8:o.
Blekinges Historia och Beskrifning, af N. H. SJÖBORG,
 Lund 1792, 95, 8:o.
Beskrifning öfver Kongl. Lust-Slotten Drottningholm och
China, af A. BJÖRKLUND, Stockh. 1796, 8:o.
Norrköpings Minne, af H. O. SUNDELIUS, Norrk. 1798,
 2 Del. 8:o.
Stockholm, af J. ELMERS 1800-01, 4 Del. 8:o.
Skånes Historia och Beskrifning, af N. H. SJÖBORG, Lund
 1801-14, 4 Häft. 8:o; fortsättes.
Berättelse om Elfdals Porphyryverk i Öster-Dalarne, af
 P. J. HJELM, Stockh. 1802, 8:o.
Utkast till en beskrifning om Enontekis Socken i Tor-
neå Lappmark, af E. J. GRAPE, uti V. A. H. 1803-04.
Beskrifning öfver Norra delen af Stockholms Län, af
 FR. W. RADLOFF, Ups. 1804-05, 2 Del. 8:o.
Försök till en beskrifning öfver Ljusnarsberg eller nya
Kopparbergs Socken; Skrift som vunnit högsta Priset
 1811; förf. af E. G. HAMMARSTRÖM, Örebro 1811, 8:o.
Anteckningar om Vårends Hårad i Småland, af D. AS-
 PELIN, Jönk. 1810; blott 1 Häfte utkommit.
Kort beskrifning öfver Staden Fahlun och Stora Kop-
parbergs Grufva, af C. LINDERBERG, 1804, 8:o.
Description des Cataractes et du Canal de Trollhätta
en Suede, avec un précis historique, par A. F. SKJÖL-
DEBRAND, Stockh. 1804, 8:o.
Socken-Beskrifning öfver Visnum och Kil i Wermeland,
 af A. HEDRÉN, Carlst. 1811, 8:o.
Beskrifning öfver Åslefs Församling i Skaraborgs Län,
 af N. SALANDER, Stockh. 1811, 8:o.
Beskrifning öfver Hångedala Församling i Skaraborgs
Län, af J. F. MELLIN, Stockh. 1812, 8:o.
Försök till en Beskrifning öfver Skara Stift, af P. E.
 LINDSKOG, Skara 1812 &c. 4 Häft. Fortsättes.
 Hårtill komma åtskilliga vid Universiteterna utgifna topo-
 graphiska Dissertationer. Större och mindre strödda
 Skrifter af statistiskt innehåll kunde äfven tilläggas,
 men de höra ej omedelbart till förevarande ämne.

Fäderneslandets physiska beskaffenhet ett af de vigtigaste. Allmänna uppgifter öfver Bergsträckningar, Vattendrag, Climatet, Jordmånerna och Vextligheten förekomma väl strövis i Landskapsbeskrifningar och serskilda afhandlingar, men vi sakna dock en utförlig och på nyare undersökningar grundad kunskap om dessa föremål, en kunskap lika väsendtlig och oumbärlig för Geographen, som för Naturforskaren och Rikshushållaren. Observationer öfver Väderlekens förhållande och Luftens temperatur äro väl här och der gjorda, men för få och isolerade att kunna leda till såkra slutsatser. De lårdomsidkare, som besökt och beskrifvit våra märkligare Bergs- och Flötstrakter, hafva icke betraktat dem i geologiskt och geognostiskt sammanhang med det hela, och ån mindre sträckt forskningarne till Landthöjdernes gång och beskaffenhet samt jordmånnernes af dem ofta beroende förändringar och olika bördighet. Vi böre dock hoppas att en mera allmän uppmärksamhet måtte hådanefter lemnas åt kännedomen af Rikets naturliga Geographie, och det nya ljus, som i våra kunskaper härom börjat uppgå, skall med tiden utan tvifvel vidare klarna och utspridas. Redan äro de nordligaste trakternes höjd öfver hafsytan samt deraf i allmänhet härrörande temperatur och vextlighet beståmda. Sverige, som uti Botan. Demonstr. Hr Dr G. WAHLENBERG eger en bland tidehvarfvets mest verksamma och oförtrutna Naturforskare, skall troligen en dag se hans undersökningar sträckas till de medlersta och södra delarna af Riket 12).

12) Följande Hr Dr WAHLENBERGS för Geographien vigtiga arbeten förtjena här i synnerhet upptagas:
Beskrifning om Kemi Lapomark, förut anförd.

Ehuru Sveriges mångfaldiga och sköna utsigter egentligen icke äro föremål af geographisk egenskap, förtjena de likväl såsom en carakteristik af Landet mycket afseende. Framställda genom målade och sanna beskrifningar eller genom de tecknande konsterna, utmärka de locala skiljaktigheter eller företräden och hafva åtminstone i historiskt hänseende den nyttan, att för tillkommande tider förvara landets och orternas forna utseende. Om de i sednare åren utgifna arbeten i denna våg ej kunna i prakt och mångfald jämföras med de utländska, vittna de dock om uppmärksamhet och känsla för Sveriges ömsom leende och romantiska natur. Den anmärkningen må likväl vara tillätlig, att de flesta, i förhållande till de fria Konsternes framsteg och skick i våra dagar, äro långt under hvad Svecia antiqua & hodierna var för hundra år tillbaka 13).

Men icke allenast de Skrifter och Afhandlingar, genom hvilka kännedomen om Fäderneslandet befordras och sprides, utmärka framstegen eller

Berättelse om Mätningar och Observationer för att bestämma Lappska Fjällens höjd och temperatur vid 67° Polhöjd, förrättade år 1806, Stockh. 1808, 4:o.

Flora Lapponica, Berlin 1812, 8:o (Inledningen).

Flerestådes i K. V. Acad. Handl. om undersökningar af Springkällor till utrönande af Jordens temperatur, samt anmärkningar om särskilda Orters vextlighet

Såsom analogt med ämnet må äfven nämnas: *Beskrifning om Åreshutfjället i Jemtland, af C. J. HARTMAN, V. A. H. 1814.*

13) Hit höra:

Voyage pittoresque au Cap Nord, par A. F. SKJÖLDEBRAND, Stockh. 1801, tvårfolio med 60 Plancher.

Voyage pittoresque au Cap Nord, par A. F. SKJÖLDEBRAND, nouvelle edition, sans Gravures, Sth. 1805, 8:o.

Bref under Resor i Sverige, Stockh. 1797, 4:o

Nya bref under Resor i Sverige, Stockh. 1806 4:o begge af J. C. LINNERHIJELM.

Till dessa kan läggas den af Hr J. F. MARTIN utgifna Samling af Svenska Vuer, några strödda och mindre utsigter oberäknade.

den ståndpunkt, hvari denna lårdomsgren nu befinnes. Den geographiska Litteraturens tillstånd hos oss bör åfven bedömas efter de mer eller mindre fullständiga och talrika bidrag, som vi åga eller frambringa till vinnande af kunskaper om fremmande Länder, Folkslag och Jordklotet i allmänhet. Man kan beqvåmligast indela dem i tvåne slag: Resebeskrifningar och egentliga Geographier samt Topographier. Långt förr än systematiska Geographier voro författade och utgifna i Sverige, hade man Resebeskrifningar, dels öfversatta från utländska Auctorer och dels författade på vårt eget språk af utrikes resande Landsmän, såsom KALM, OSBECK, EKEBERG, m. fl. Till dessa kommo i sednare tider THUNBERGS och SPARRMANS Resor, BJÖRNSTÅHLS Bref, m. m. Men för öfversättningar och sammandrag af nyare Resebeskrifningar hafve vi att tacka Hr Prof. Dr ÖDMANN, hvars förtjenster att befordra denna del af Litteraturen äro vida öfver mitt loford 14). De hafva efterhand utkommit från 1783 till närvarande tid. Om de i upplagornas vidd och praktfullhet ej kunna jemföras med urskrifterne, bör man besinna, att dyrbara och kostsamma Verk icke bära sig i Sverige. Det får ej nekas, att Chartor och Kopparstick göra Resebeskrifningar mera fattliga och interessanta, men håldre än umbåra alltsammans, må vi nöja oss med de redbara kunskaper sjelfva beskrifningarne meddela. Några så vål Resor som Lands- och Ortsbeskrifningar hafva dessutom af andra blifvit öfversatta. Försoket att genom ett periodiskt arbete under namn af

14) Förteckning öfver de af Hr Dr ÖDMANN utgifna Resebeskrifningar finnes i Frih. SH. ROSENHANES Præsidi-Tal i K. V. Acad. d. 13 Febr. 1805, sid. 332 och följ.

Archiv för nyare Resor till Lands och Sjöss, bringa Nationen de sednaste underrättelser om Folkslag och Länder, synes hafva misslyckats. Utgifvandet deraf tog sin början 1810, och lär redan upphört. Med bättre val af ämnen och en sorgfälligare redaction hade företaget såkert kommit att åga en varaktigare fortgång.

I den allmänna Geographien hafva Rect. Hr D. DJURBERGS Verk gjort en epok i Sverige. Det var i sanning en himmelsvid skillnad emellan HÜBNERS enfaldiga Geographier, dem vi i öfversättning förut nödgades bruka, och Hr DJURBERGS sakrika arbeten, meddelta på modersmålet. År 1776 utkom början under titel af Sammandraget Geographie, och sedermera hafva tid efter annan Geographier af större och mindre omfattning, samt några af dem i förnyade upplagor blifvit utgifna. De vitsorda om en outtröttlig arbetsamhet, om flitigt samlande af materialier och om en temligen jemn följd af de förändringar, som tider och omskiften förorsaka i Ländernes politiska form. Men Geographien är i våra dagar icke mer blott ett register öfver Länder och Orter, och om Hr DJURBERGS arbeten höja sig öfver denna egenskap, må det likväl utan förringande af hans välbemäring och nit vara sagdt, att de förråda brist på vilja och kanske förmåga att kritiskt behandla sitt ämne, och en benägenhet att synas egen och ny. I samma mån, som detta stöter den redan bildade Geographen och Läsaren, missleder och förvillar det nybörjaren. Den sunda kritikens gissel har förgåfves hemsökt denna Författare, och för en råttskaffens Svensk är det smärtande, att i utländska lärda Tidningar finna Hr DJURBERGS skrifter hafva gifvit anledning till ömsom löjligen och

bittra anmärkningar om den geographiska Litteraturens tillstånd i Sverige 15).

Genom förenämnde Resbeskrifningar och Geographier har den del af Svenska Allmänheten, som ej ågt tillfälle att af utländska originalskrifter erhålla fullständigare underrättelser, varit iståndsatt att följa fortgången af de i sednare tider anställda upptäcktsresor och förändringarne i Staternes borgerliga form och Folkslagens öden. Den har deremot nödgats i denna våg sakna nästan allt det biträde, man vid det geographiska studium så väsentligen hemtar af goda Chartor. Att hon då och då blifvit förekommen med några Chartor öfver utländska orter, har hårrört mera af tillfälligheter och speculation, än alfvarlig föresats att bibringa Nationen en sann framställning af fremmande länder. En allmän Atlas är hos oss ett behof, för hvars tillfredsställande vi ej kunna annat än se framtiden till mötes.

För omkring 40 år sedan utgaf Gravören A. ÅKERMAN i Upsala en Atlas Juvenilis, men blotta Titeln af detta Arbete gifver tillkänna, att det var ämnadt för den elementära undervisningen i Geographien. Under den icke obetydliga tid, som

15) Såsom prof på nyhetsbegär och föränderlighet må anföras, att i en af Geographierna kallas ett Höfdingdöme i Finland Juringo Län, i en annan Tommola, sedan Heinola och slutligen Kymmeneland. Vid intet enda af dessa namn har Hr DJURBERG träffat det rätta. Det heter allmänt både i tal och skrift Kymmenegårds Län. Exempler af detta slag äro mångfaldiga. Afvikelser från benämningar, stadgade genom bruket eller den styrande magtens myndighet, äro alltid otillbörliga och missledande. Ut i Företalet till Beskrifningen om Sverige har Hr DJURBERG meddelat förteckning öfver sina utgifna Geographiska Arbeten och Chartor. Sedermera hafva ett *Geographiskt Lexicon* och Beskrifningen om Konungariket Norrige utkommit, jemte några strödda Chartor, hvilka redan i det föregående äro upptagna.

sedermåra framflutit, blefvo plåtarne förnötte och åfven ſjelfva Chartorna ſå litet enliga med låndernas närvarande geographiska och politiska ſkick, att de längre ej kunde anses tjenliga för åndamålet. Bland det meſt redbara af Hr Rect. DJURBERGS förtjenſter för Geographien år, att han de ſednare åren efterhand ſubſtituerat nya Chartor i ſtället för de allt mer obrukbara af ÅKERMAN utgifna. Denna Samling åger mycket företråde framför den gamla, ehuru vid Chartornas beſkaffenhet åtskilligt kan vara att påminna. Men vid ett arbete, ſom, egnadt åt ungdomens första underviſning, måſte vara tillgängligt för måttligt pris, bör man ej fåſta ſtrånga fordringar i afſeende på elegance och utförlighet. Likvål kan denna Atlas för ingen del uppfylla behofvet vid de högre Låroverken och ån mindre tjena till ledning för Embetsmannen, Vetenskapsidkaren och öfverhufvud hela den bildade Allmänheten. Det år en anmärkningsvärd omſtåndighet, att då näſtan alla grenar af Litteraturen blifvit hos oss dels urſprungligen bearbetade och dels riktade med de i andra Länder gjorda upptäckter och forſkningar, den delen af Geographien, ſom omfattar allmänna Chartkunſkapen likvål år vanvårdad och förſummad. En och annan i landet befintlig Atlas eller ſtrödda Chartor af tyſk tillverkning, och några engelska prakt-Chartor hos ſamlare eller mera förmögna medborgare, kunna alldeles icke ſprida denna kunſkap eller låtta deſs förvärfvande. Utgifvandet af en Svensk Verlds Atlas förutsätter dock både tillgång till förlag och nödiga inſigter, tvånne erforderligheter, ſom ſå ſällan förena ſig att tillvågabringa företag af större omfattning. Så mycket ock National-åran, denna för hvarje Samhälle omtåliga och angelågna anda, derigenom ſkulle befordras, lårer

det ej vara att förmoda, det ett så beskaffadt företag blefve understödt af publika medel.

Dessa, M. H. äro de ofullkomliga teckningar af Svenska Geographiens sednare öden och framsteg, med hvilka jag vid detta tillfälle vågat selsätta Eder ynnestfulla uppmärksamhet; men ehuru de i anordningen och utförandet röja en oförfaren hand, åger dock sjelfva ämnet alltid ett värdigt rum bland denna Academies föremål. Det skulle tilläfsventyrs synas innebära någon förmåtenhet, att inför Eder vilja ur Vetenskapernes Historia föredraga händelser, dem J sjelfve öfverlevvat och således kunnat beledsaga med Edra upplysta anmärkningar och omdömen. En framställning af de bidrag, genom hvilka geographiska kännedomen af Fåderneslandet blifvit utvidgad, samtlig med de medborgare, som genom sina uppföringar och bemödanden påskyndat dess framsteg, och med loppet af de händelser, hvilkas inflytande på denna kunskapsgren vi ännu icke kunna förutse, behöfver blott i det fallet en ursågt, att den göres för ett Samfund, som upptagit Vetenskapen bland sina yrken och medverkat till dess utöfning och förkofran. Erinrom oss likväl de ändamål, Akademien åsyftar med sina arbeten. Hon anställer icke undersökningar, för att af dem draga enskilda fördelar. Det är hennes samtid, som hemtar frugten af den upplysning och de kunskaper hon sprider; det är åt efterkommande hon öfverlemnar och förvarar resultaterna af sina forskningar. Om det är ett dyrbart åliggande för hvarje medlem, att följa framstegen af den vetenskap han idkar

kar och genom egna bemödanden utvidga dess gränser, så har han äfven förbindelser att uppfylla emot efterverlden, som gör anspråk på kändedom om de företag och medel, genom hvilka dess odling blifvit utvecklad och fullkomnad. Jag är den förste, som inser bristerne af min inskränkta åtgärd att anteckna fortgången och tillståndet af vår geographiska Litteratur, men jag har sökt godtgöra dem genom uppräknandet af de förtjenster, vi hafve att tacka för ökad kunskap om Fäderneslandet; jag har omtalat de Patriotiske Män och Lärde, hvilka genom sina uppoffringar blifvit ett föremål för den medborgerliga erkänslan. Och om äfven jag stundom framburit en ringa gård åt befrämjandet af denna kunskap, så må berömet i hela sin vidd återfalla på de befordrare af Fäderneslandets åra och gagn, som uppmuntrat mig med sina efterdömen och omfattat mig med deltagande.

Mine Herrar.

Förbunden af min pligt att åtlyda Stadgarne och af en djup vördnad för Eder bevågenhet, gick jag att emottaga den hedrande befattning, till hvilken Edert förtroende kallade mig. Förmåten nog att finna mig smickrad af åran att införlifvas i Edert lysande Samfund, har jag ansett lyckan att der uppträda i egenskap af Ordförande så oförmodad som oförtjent. Academiens odödlige Stiftare hafva insett fördelarne af den jemnlighet, som ej tillåter hvarje Vetenskap eller dess idkare andra företräden än de, hvilka bestämmas af de förras större inflytelse på Samhällets väl och Nationens kultur, och af de sednares bemödanden och förtjen-

ster att bidraga dertill. Måhända har åtnjutandet af dessa jemnt fördelade rättigheteter då och då föranledt till nya vetenskapliga alster, hvilka motade af fördomarne sannolikt förblifvit okända.

Jag återlemnar nu den vårdighet, jag bland Eder innehaft. Det är tillåfventyrs öfverflödigt att utbedja mig Edert benågna öfverseende med min hafda förvaltning, om eljest ett passift, på insigter och erfarenhet blottadt deltagande uti Academiens angelägenheter, förtjenar denna benämning. J hafven sjelfve under Edra öfverläggningar granskat de årenden som förekommit och afgjort de beslut, hvilka i anledning af dem blifvit tagna. Edra sammankomster hafva icke behöft ledning af en Ordförande, som sjelf föga förfaren på Vetenskapernas väg måste hemta uppmuntran och kraft af det ljus J spriden. Tillåten mig endast, M. H., att få hembåra Eder min vördnadsfulla erkänsla för den bevågenhet och ynnest, med hvilka jag af Eder blifvit omfattad. Icke stolt af denna lycka, ty en ådel stolthet förutsätter medvetande af förtjenst, men förödmjukad deraf går jag att återtaga det obemärkta rum, ifrån hvilket Eder godhet befallte mig framtråda till det hedersställe, som så ofta innehafts af Academiens störste Män. Om jag i min inskränkta krets blir någonsång satt i tillfälle att framföra ett offer åt vetenskaperna, så ansen det mera såsom en följd af vördnad för Eder och af kärlek för Edert föremål. ån ett åsyftadt bemödande att bidraga till Fäderneslandets kannedom.

Secreterarens Svar.

*M*_{in} Herre. Det var sednare århundraden förbehållit, att gifva åt kannedomen om Länder och deras Invånare en vidd, hvars omfång de gamle icke kunde föreställa sig. Nya Verldsdelar hafva blifvit upptäckta, obekanta Haf genomseglande och otaliga af Europens Folk liksom täflande skyndat, ofta icke utan förvånande äfventyr, att utforska Natur, Belågenhet, Climat och Seder af långst bort belägna trakter af Jorden.

Billigt må deras Resebeskrifningar sågas hedra vårt tidehvarf; och Geographen, som med granskande åsigt af olika tider och omständigheter rådfrågar dessa vittnen, för att derefter göra utkast till den målning han egnar åt någon, kanhända stundom mindre bekant del af det klot vi bebo, har anspråk på lika hög plats som Håfdatecknaren.

Äfven utan egentligt samband med den physiska och statistiska Lårdomen betraktadt, åger Geographens yrke ensamt en stor förtjenst; det är liksom en principiåra för de andra, och sjelf understödt af snillet's högsta kraft, äfven som af en lycklig uppfinningsgåfvas medel, för-

mår det genom sitt biträde endast, att höja till mycken fullkomlighet.

Min Herre! J hafven genom det Tal, hvilket Kongl. Akademien nu med nöje afhört, lemnat Henne del af Historien om geographiska Litteraturens fordna och närvarande tillstånd i vårt Fädernesland, och hvilken kunde göra det mer upplysande än J, Min Herre, som genom Edert eget bemödande så utmärkt ökat de kunskaper vi i vår tid kunna berömma oss af att åga; ett bemödande som försäkrar Eder lika visst om vår och efterkommandernes erkånsamhet, som Vetenskapens berömda Idkare utom Rikets gränсор längesedan gifvit Eder deras sjelfskrafda bifall.

*Nu åter, ej mindre genom utmärkande af de tidpunkter, då denna K. Academie lyckligen kunnat bidraga till Vetenskapens och det Allmännas båt-
nad, än genom Eder åtgärd att vårdigt förklara minnet af de högtförtjente Medborgare, som ådelmodigt uppoffrat egna fördelar till befordring af Samhållssakernes förådlade skick, hafven J också visat Edert varma nit för Academiens åra. Hon är Eder derföre förbunden, så vål som för den lifliga andel J tagit i Hennes årenden, medan klubban hvilat i Eder hand. Måtte Akademien mycket sent sakna Edert gagnande biträde, — en så upplyst medarbetare för Samtidens och Efterkommandes Vål!*

